

RIZICI KAO ČIMBENICI USPJEŠNOSTI FINANCIJSKOG POSREDOVANJA

Stubičar, Donatela

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:194339>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij (*Financijski menadžment*)

Donatela Stubičar

**RIZICI KAO ČIMBENICI USPJEŠNOSTI FINANCIJSKOG
POSREDOVANJA**

Diplomski rad

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Diplomski studij (*Financijski menadžment*)

Donatela Stubičar

**RIZICI KAO ČIMBENICI USPJEŠNOSTI FINANCIJSKOG
POSREDOVANJA**

Diplomski rad

Kolegij: Financijsko posredništvo

JMBAG: 0010219745

e-mail: dstubicar@efos.hr

Mentor: prof. dr. sc. Dubravka Pekanov

Komentor: dr. sc. Ana Zrnić

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Graduate Study (*Financial management*)

Donatela Stubičar

**RISKS AS FACTOR OF FINANCIAL INTERMEDIATION
SUCCESS**

Graduate paper

Osijek, 2022.

**IZJAVA
O AKADEMskoj ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA**

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studentice: Donatela Stubičar

JMBAG: 0010219745

OIB: 78559998444

e-mail za kontakt: dstubicar@efos.hr

Naziv studija: Financijsko posredništvo

Naslov rada: Rizici kao čimbenici uspješnosti financijskog posredovanja

Mentor/mentorica diplomskog rada: prof. dr. sc. Dubravka Pekanov

Komentor: dr. sc. Ana Zrnčić

U Osijeku, 2022. godine

Potpis

Rizici kao čimbenici uspješnosti financijskog posredovanja

SAŽETAK

Financijski sustav ima značajan utjecaj na razvoj gospodarstva države, a glavnu ulogu u njihovom provođenju imaju financijski posrednici. Zadatak financijskih posrednika je transfer sredstava od sektora koji imaju financijski suficit ka sektorima koji imaju financijski deficit kako bi financijski sustav bolje funkcionirao. Financijski sustav Republike Hrvatske je tradicionalan što znači da njime dominiraju depozitne institucije – *banke*. Postoji nekoliko značajnih vrsta rizika sa kojima se posrednici suočavaju, a to su: kreditni rizik, tržišni rizik, operativni rizik i rizik likvidnosti.

U svrhu ukazivanja na utjecaje rizika banke, provedena je analiza dvije banke (Zagrebačka banka d.d. i Privredna banka Zagreb d.d.). Cilj rada bila je analiza rizika poslovanja banaka te kakav je njihov utjecaj na poslovanje. Osim toga, u radu je bilo važno istaknuti pojedine rizične prepreke s kojim se banke susreću, a samo poslovanje banka proizlazi iz njezinog opsega poslovanja. Na temelju dostupnih podataka koji su preuzeti iz godišnjih financijskih izvješća ustanovljeno je da od svih rizika, kreditni rizik zauzima prvo mjesto u poslovanju, nakon njega slijedi rizik likvidnosti dok je tržišni rizik najmanje zastupljen. Također, vrlo je važno osigurati sigurno poslovanje jer neuspješno poslovanje potiče nepovjerenje klijenata kod banka. Promatrajući pojedinačne rezultate za svaku banku kroz tri godine zaključeno je da banke imaju jasno određenu politiku koja svojim redovnim kontrolama i instrumentima zaštite ostvaruje pozitivan smjer kretanja.

Ključne riječi: financijski sustav, financijski posrednici, rizik, instrumenti zaštite od rizika

Risks as factor of financial intermediation success

ABSTRACT

The financial system has a significant impact on the development of a country's economy and the most important role in its implementation is played by financial intermediaries. The role of financial intermediaries is to transfer funds from sectors that have a financial surplus to sectors that have a financial deficit, so that the financial system functions better. The financial system of the Republic of Croatia is traditional, i.e. it is dominated by deposit institutions – banks. There are several important types of risk to which intermediaries are exposed: credit risk, market risk, operational risk and liquidity risk.

In order to show the impact of the banking risks, an analysis of two banks (Zagrebačka banka d.d. and Privredna banka Zagreb d.d.) was conducted. The aim of the work was to analyze the risks of banking operations and their impact on the business. In addition, it was important to highlight certain risk-related obstacles faced by banks and resulting from the scope of the bank's business itself. Based on the available data from the annual financial reports, it was found that among all risks, credit risk ranks first, followed by liquidity risk, while market risk is the least represented. In addition, it is very important to ensure secure transactions, as unsuccessful transactions promote customer distrust of banks. Looking at the individual results for each bank over a three-year period, it can be seen that banks have a clearly defined policy that achieves a positive direction of movement with its regular controls and protective instruments.

Keywords: financial system, financial intermediaries, risk, risk protection instruments

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Teorijska podloga i prethodna istraživanja	3
2.1. Definiranje i struktura financijskog sustava	3
2.2. Pojmovno definiranje financijskih posrednika	7
2.2.1. Depozitne institucije	9
2.2.1.1. Banke	10
2.2.1.2. Štedne banke	11
2.2.1.3. Kreditna unija	11
2.2.1.4. Stambena štedionica	12
2.2.1.5. Institucije za elektronički novac	13
2.2.2. Investicijski posrednici	13
2.2.2.1. Investicijska društva	14
2.2.2.2. Investicijski fondovi	15
2.2.3. Institucije ugovorene štednje	15
2.2.4. Značaj financijskih posrednika u Republici Hrvatskoj.....	17
2.3. Pojmovno određivanje rizika u poslovanju	18
2.3.1. Vrste rizika u poslovanju financijskih posrednika.....	21
2.3.1.1. Kreditni rizik	21
2.3.1.2. Tržišni rizik	23
2.3.1.3. Operativni rizik	23
2.3.1.4. Rizik likvidnosti.....	24
2.3.2. Upravljanje rizicima	25
2.3.3. Instrumenti zaštite od rizika.....	28
3. Metodologija rada	31
4. Analiza rizika Zagrebačke banke d.d. i Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. – 2021. godinu	33
4.1. Struktura i upravljanje rizicima poslovanja Zagrebačke banke d.d.	33

4.1.1. Upravljanje kreditnim rizikom	35
4.1.2. Izloženost tržišnom riziku.....	38
4.1.3. Upravljanje rizikom likvidnosti	39
4.2. Struktura i upravljanje rizicima poslovanja Privredne banke Zagreb d.d.	41
4.2.1. Upravljanje kreditnim rizikom	44
4.2.2. Izloženost tržišnom riziku.....	48
4.2.3. Upravljanje rizikom likvidnosti	49
5. Rasprava.....	52
6. Zaključak.....	54
Literatura	55
Popis tablica.....	57
Popis slika.....	58
Popis grafikona.....	59

1. Uvod

Financijski sustav od svoje prve pojave pa sve do danas čini dijelom suvremenog gospodarstva, a predstavlja skup financijski instrumenata, financijskih tržišta i financijskih institucija. Važnu ulogu u funkcioniranju financijskog sustava imaju financijski posrednici koji prikupljaju sredstva od novčano suficitarnih sektora te ih usmjeravaju ka novčano deficitarnim sektorima kako bi doprinijeli razvoju samog gospodarskog sustava države. Iz navedenog razloga, predmet diplomskom radu je istražiti utjecaj rizika na poslovanje financijskih posrednika u RH, a cilj rada je analizirati kako se smanjuje rizik, kojim mjerama su se predvidjele dobre ili loše situacije i kako se poslovanje održava stabilno kada nastupi situacija uzrokovana rizikom. Nadalje, glavna svrha rada je odgovoriti na pitanje koja banka bolje upravlja rizicima u poslovanju. Stoga se pred financijske posrednike u ovom slučaju banke postavljaju zadaci da bi se osigurala kontrola rizika kako bi tijek poslovanja bio stabilan jer adekvatna zaštita i identifikacija rizika su rezultat faktora uspješnosti.

S ciljem pronalaska odgovora na postavljena pitanja, rad je podijeljen na šest glavnih dijelova, obuhvaćajući uvod kao prvi dio i zaključak kao zadnji dio rada.

Drugi dio nosi naziv „Teorijska podloga i prethodna istraživanja“ u kojem se daje teorijski pregled značenja financijskog sustava i njegove strukture općenito. Pritom je pojašnjena uloga financijskih posrednika i podjela posrednika koji djeluju u financijskom sustavu. Osim toga pojašnjena je uloga financijskih posrednika u RH. Nadalje, u drugom dijelu teorije pojmovno je određeno značenje rizika kao i njihova podjela na najznačajnije rizike: kreditni rizik, tržišni rizik, operativni rizik i rizik likvidnosti. Osim toga, pojašnjena je njihova uloga u poslovanju te instrumenti zaštite od rizika: upravljanje likvidnošću, diverzifikacija rizika i adekvatnost kapitala.

Treći dio rada odnosi se na „Metodologija rada“ u kojem se navode i objašnjavaju metode koje su korištene prilikom analize.

„Analiza rizika Zagrebačke banke d.d. i Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. – 2021. godinu“ naziv je četvrtog dijela rada. Predstavlja empirijsko istraživanje rada kojim se daje pregled analize dostupnih podataka iz godišnjih financijskih izvještaja banaka za potrebne rizike. Kao uvod u

analizu prikazana je struktura banke i kako ona upravlja rizicima, kasnije kroz analizu za razdoblje od tri godine prikazano je koji je rizik najzastupljeniji u poslovanju banke te koja je banka nagrađena za svoje poslovanje.

Peti dio rada obuhvaća poglavlje „Rasprava“, koji na temelju analiziranih podataka u četvrtkom dijelu, diskutira o utjecaju rizika na bankarsko poslovanje.

U šestom dijelu rada slijedi „Zaključak“ u kojem se navodi sažet prikaz činjenica do kojih se došlo na temelju prethodne analize.

Na samom kraju navest će se korištena literatura, kao i popis tablica, slika i grafikona koji su upotrijebljeni su radu.

2. Teorijska podloga i prethodna istraživanja

S obzirom na temu diplomskog rada, na početku pisanja ovoga rada u teorijskom dijelu detaljno je pojašnjeno značenje i struktura financijskog sustava. Nadalje, pojmovno je definirano tko su to financijski posrednici i koje sve vrste financijskih posrednika se susreću na tržištu te kakvo je njihovo značenje u Republici Hrvatskoj. Također, u zadnjem poglavlju teorije pojašnjeni su rizici, njihove vrste te kako financijski posrednici upravljaju njima i koje instrumente koriste da se zaštite od utjecaja rizika.

2.1. Definiranje i struktura financijskog sustava

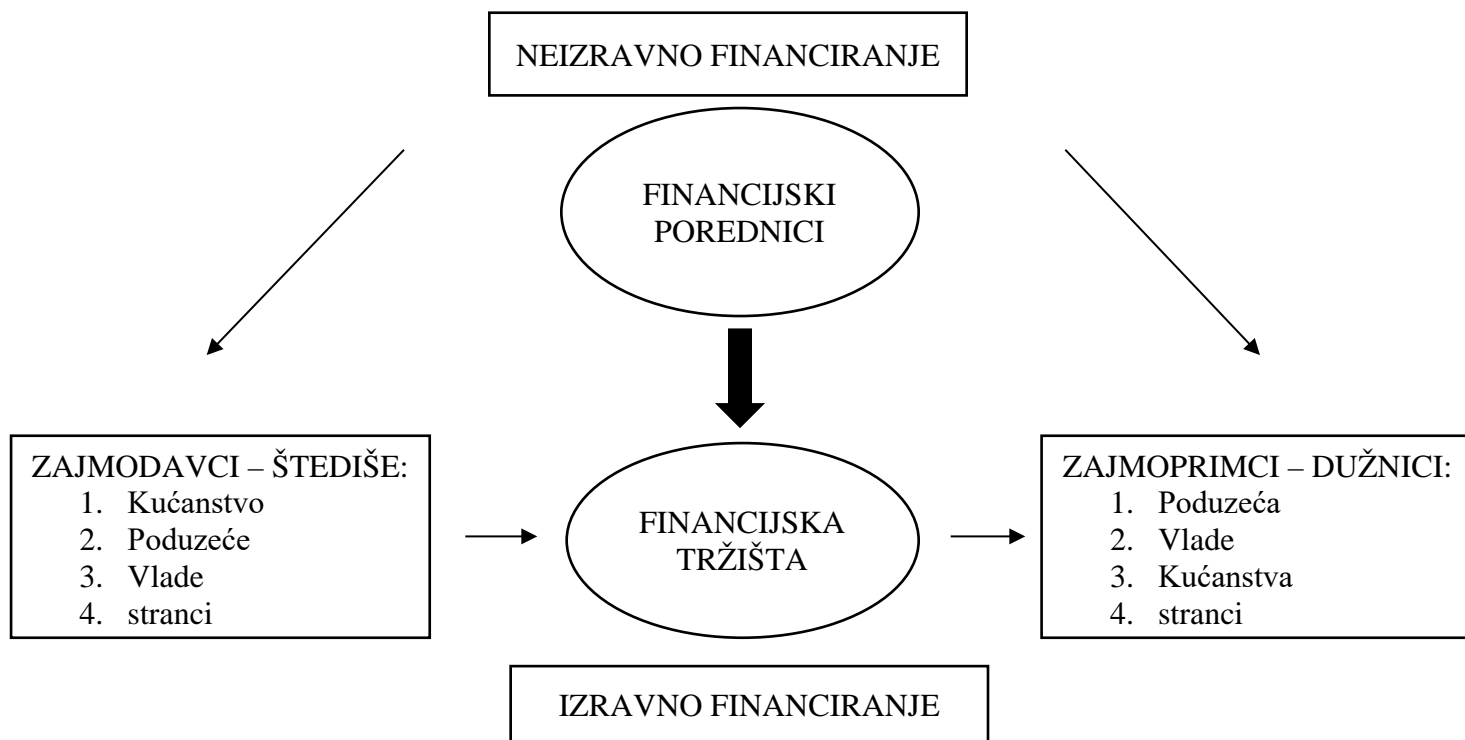
Prije nego što se detaljnije uđe u raspravu oko financijskog sustava, potrebno je pojmovno odrediti što je zapravo financijski sustav iz razloga što danas u području ekonomije postoje brojne definicije financijskog sustava koje na različite načine opisuju njegovo funkcioniranje. Svaka zemlja financijski sustav promatra kao nositelja rasta i razvoja gospodarstva te je zbog toga jedan od najboljih i najjačih reguliranih sustava u gospodarstvu. Utjecaj financijskog sustava na gospodarski rast počeo se proučavati krajem 50-tih godina prošlog stoljeća, a 90-tih godina do danas proučavanje se znatnije intenziviralo.

Jedna od važnijih definicija financijskog sustava ona je koju propisuje Hrvatska narodna banka – HNB (2015), na svojim službenim stranicama gdje navodi kako financijski sustav neke zemlje čine: *valuta, platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije i institucije koje nadziru i reguliraju njihov rad*. Bitna značajka kod financijskog sustava je pravedna raspodjela kapitala koji utječe na pozitivan gospodarski rast.

Prema HNB-u (2015) u RH financijskim sustavom dominiraju dvadeset poslovnih banka (kreditne institucije) koje svoje poslovanje najviše provode upravo preko HNB-a. Promatrajući financijski sustav kao korijen poslovanja može se reći da postoji veza između financijskog (ekonomskog) sektora i političkog sektora te se iz tog gledišta može vidjeti kolika je velika važnost posjedovati dobar financijski sustav koji izravno utječe na nacionalno gospodarstvo. Također, za financijski sustav može se reći da omogućuje i razmjenu novca između zajmoprimca i zajmodavca. Zajmoprimac je osoba koja prima novac od strane zajmodavca (banke) i obvezuje se da će u

dogovorenom roku vratiti isti novac dok je zajmodavac osoba koja se obvezuje predati određenu količinu novca zajmoprimcu.

Na slici 1. prikazan je tijek sredstava kroz financijski sustav.

Slika 1 Tijek sredstava kroz financijski sustav

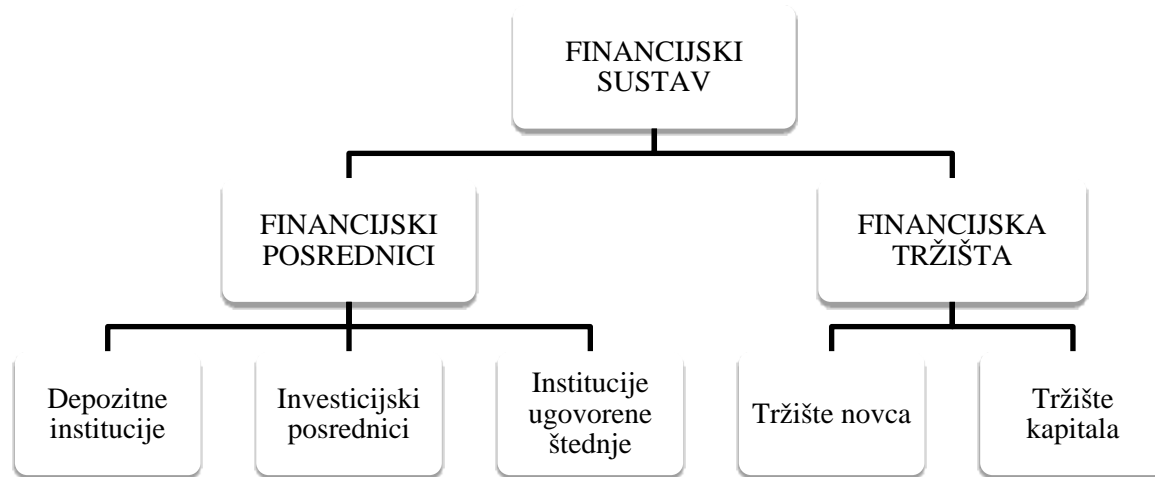
Izvor: Izrada autora prema Pekanov Starčević i Zrnić (2019)

Shematski prikaz na slici 1. prikazuje tijek sredstava financijskog sustava kroz dvije strane: zajmodavci-štediša na lijevoj (oni koji su uštedjeli novac te ga posuđuju) i zajmoprimci-dužnici na desnoj strani (oni koji pribavljaju novac kako bi pokrili svoju potrošnju). Može se vidjeti da put sredstava ide dvama putevima, kroz kanale izravnog i neizravnog financiranja. U većini zemalja prevladava izravno financiranje gdje zajmoprimci nastoje posuditi sredstva od zajmodavaca putem financijskog tržišta na način da prodaju financijske instrumente – *vrijednosnice* koje kasnije predstavljaju prava na budući dohodak. „Financijska su tržišta zato ključna za poticanje ekonomske učinkovitosti. Ona dopuštaju kretanje sredstava od ljudi kojima nedostaju produktivne investicijske prilike ka ljudima koji imaju takve prilike. Financijska su

tržišta ključna u postizanju učinkovite alokacije kapitala što doprinosi većoj proizvodnji i učinkovitosti ukupnog gospodarstva“ (Mishkin, 2010: 25). Suprotno tome, financijski posrednici sudjeluju u alokaciji novčanih sredstava kroz kanale neizravnog financiranja, od kojih su najznačajnije banke jer prema HNB-u vrijedi da je banka glavna institucija koja može ostvariti pravo na stjecanje novca. Nadalje, može se zaključiti da još nije definirano koji je kanal bolji za put sredstava jer se neke aktivnosti mogu bolje provesti preko jednog kanala (npr. krediti), a druge aktivnosti preko drugoga kanala financiranja (npr. štednja).

Kako je već prethodno navedeno, posjedovanje stabilnog financijskog sustava sastavni je dio ekonomskog gospodarstva svake zemlje koji nastoji prikazati u kojem se stupnju razvoja nalazi sama zemlja. Svakako je bitno naglasiti da se zemlje međusobno razlikuju po pitanju strukture financijskog sustava jer nisu isto razvijene, a samo poslovanje bez pravilnog strukturiranog financijskog sustava je nezamislivo te se iz tog razloga financijski sustav može opisati i kao „žila kucavica“. „Država regulira financijska tržišta zbog dva razloga: da bi povećala informacije dostupne investitorima te osigurala stabilnost financijskog sustava“ (Mishkin, 2010: 44). Ukoliko postoji potreba djelovanja financijskog sustava, može biti mijenjan ekonomskom politikom, koja prati strukturu gospodarstva, kojom se nastoji usmjeriti sredstva od štediša ka onima koji žele potrošiti, tj. investirati što je prikazano u poglavlju 2.1.

Da bi se prethodno pojašnjena struktura financijskog sustava bolje razumjela, slikom 2 je prikazana je podjela financijskog sustava.

Slika 2 Struktura financijskog sustava

Izvor: Izrada autora prema Pekanov Starčević i Zrnić (2019)

Na temelju grafičkog prikaza financijski sustav čine financijski posrednici i financijska tržišta. Financijsko tržište mjesto je razmjenjivanja financijskih instrumenata za novac, tj. prema autoru Novaku (2005) je mjesto na kojem se susreću ponuda i potražnja za financijskim instrumentima čime se uspijeva poboljšati ekonomska efektivnost. Kao primjer financijskih instrumenata mogu se navesti: dionice, obveznice, izvedenice i dr. Bitna funkcija financijskog tržišta je reguliranje transfera sredstava i rizika, ali i određivanje promptnih (tekućih) i terminskih (budućih) cijena. Nadalje, važno je napomenuti da postoji nekoliko klasifikacija financijskih tržišta, a dijele se na: tržište novca i tržište kapitala. Tržište novca podrazumijeva privremeno ulaganje jer se tada ostvaruje veći prinos od polaganja novca ili gotovine u obliku štednje. Novac koji ne ostvari prinos od kamata predstavlja oportunitetni trošak¹. Također, može se još dodati da tržište novca uravnotežuje viškove i manjkove novca u gospodarstvu te time dovodi do ubranog optjecaja novca. Nadalje, postoji još i tržište kapitala koje ukazuje na posjedovanje dugoročnih, slobodnih

¹ Prema Kolakoviću (2013), oportunitetni trošak predstavlja trošak propuštene zarade. Realizacije jedne odluke uvijek u suštini donosi nemogućnost realizacije druge odluke u poslovanju, što se smatra gubitkom druge prilike.

financijskih sredstava kao i alternativu ulaganju u realnu imovinu. Na tom tržištu dolazi se do kapitala koji je neophodan za financiranje poslovanja.

S druge strane, postoje *financijske institucije* čiji je glavni zadatak, kao financijskom posredniku, omogućiti prijenos sredstava od štedno suficitnih ka štedno deficitnim gospodarstvima. Njihovo poslovanje olakšava alokaciju sredstava jer bi u suprotnome subjekti bili teže povezani, a time bi protok sredstava bio znatno otežan jer bi postojalo veće nepovjerenje između financijskog posrednika (npr. banke) i klijenta i sl. Sukladno svom poslovanju strogo su kontrolirani i uređeni prema zakonskim odredbama.

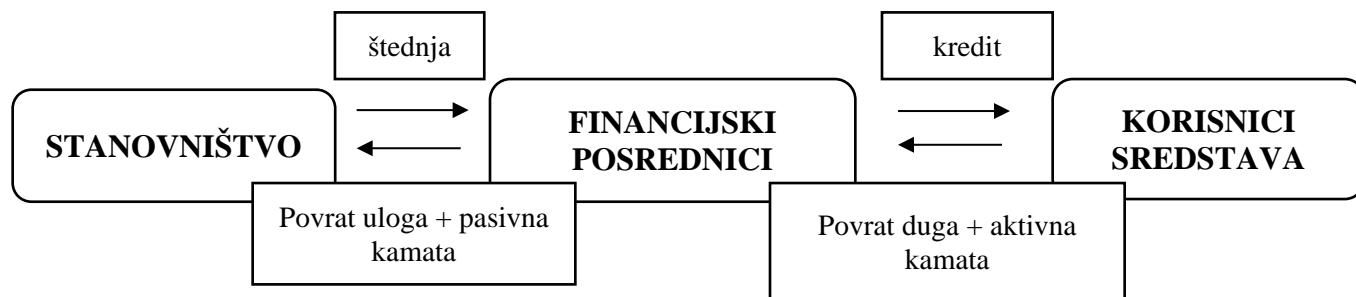
Nakon definiranja financijskog sustava, prikazivanja tijeka sredstava i same strukture financijskog sustava, u daljnjem nastavku rada detaljnije se proučavaju financijski posrednici, njihove podskupine te njihovo značenje u RH.

2.2. Pojmovno definiranje financijskih posrednika

Financijski posrednici egzistiraju na financijskim tržištima putem financijskih transakcija iz razloga što svoje efikasno poslovanje, najčešće naplaćuju u obliku marže tj. kamate koju ostvaraju na temelju sudjelovanja u transakcijama. Prema Prekanov Starčević i Zrnić (2019), financijski posrednici pojednostavljeno rečeno mogu biti fizičke ili pravne osobe koje prikupljaju novčana sredstva od strane stanovništva, poduzeća, vlade i stranih subjekata kroz npr. depozite, prodaja polica osiguranja, uplata uloga, položima na transakcijske račune koje usmjeravaju u financijske plasmane tj. financijska tržišta.

„Treba istaknuti da se financijski posrednici razliku od drugih djelatnosti po tome što je njihova aktiva i pasiva pretežno financijska, iz razloga što financijski posrednici jednostavno prebacuju sredstva iz jednog sektora u drugi. Zapravo, osnovna je društvena uloga takvih posrednika usmjeravanje uštedevine kućanstva u poslovni sektor.“ (Bodie et al., 2006: 11)

Slikom 3 u nastavku poglavlja rada prikazana je uloga financijskih posrednika.

Slika 3 Uloga finansijskih posrednika

Izvor: Izrada autora prema Pekanov Starčević i Zrnić (2019)

Na temelju slike 3 vidljiva je uloga finansijskih posrednika koja se ističe kroz prikupljanje viška slobodnih sredstava stanovništva u obliku štednje i plasiranje istih u obliku kredita. Korisnici koji su podignuli kredit vraćaju posuđena sredstva finansijskim posrednicima, za uvećanu aktivnu kamatu². Potom finansijski posrednici vrše povrat uloga korisnicima koji je uvećan za pasivnu kamatu³. Iz tog se može zaključiti da finansijski posrednici svoju dobit ostvaruju kroz razliku aktivne i pasivne kamate.

Također, prema Pekanov Starčević i Zrnić (2019) finansijski posrednici sudjeluju i u smanjivanju transakcijskih troškova, a neki od njih su sljedeći:

- transakcija dospjeća
- diverzifikacija rizika
- osiguranje likvidnosti
- ekonomija razmjera i
- prikupljanje sredstava kao indirektna potraživanja koja transformiraju iz kratkoročnih u dugoročne karakteristike.

² Aktivna kamatna stopa obračunava se na aktivne bankarske poslove u kojima banka ima ulogu vjerovnika, a klijent ulogu dužnika.

³ Pasivna kamatna stopa obračunava se na pasivne bankarske poslove (npr. izvor sredstava) gdje banka ima ulogu dužnika, a klijent ulogu vjerovnika.

Financijski posrednici dijele se u nekoliko skupina:

1. Depozitne institucije (nastoje prikupljati depozite kako bi kroz odabrane kredite mogli financirati gospodarstvo):
 - banke
 - štedne banke
 - kreditne unije
 - stambene štedionice i
 - institucije za elektronički novac.
2. Investicijski posrednici (prodajom financijskih instrumenata žele ostvariti financijska sredstva):
 - investicijske banke
 - investicijska društva i
 - investicijski fondovi.
3. Institucije ugovorene štednje (osiguravaju sredstva koja su ostvarena štednjom u nekom od intervala i zatim uložena u vrijednosne papire):
 - osiguravajuća društva i
 - mirovinski fondovi.

U nastavku rada, detaljnije je pojašnjena svaka navedena institucija.

2.2.1. Depozitne institucije

Prije nego što se uđe u detaljniju razradu o depozitnim institucijama i njihovim podskupinama potrebno je razlikovati depozitne financijske institucije od nedepozitne financijske institucije. Depozitne financijske institucije su one institucije koje prikupljaju štednju i depozite koje zatim kasnije plasiraju u obliku kredita kako bi se gospodarstvo moglo financirati. Iz toga se može zaključiti da kao pravna osoba, depozitna institucija obuhvaća nekoliko djelatnosti kojima nastoji primati depozite, odobravati kredite i izdavati sredstva za plaćanje u obliku elektroničkog novca. Osnova poslovanja definirana je zakonom kojeg propisuje sama država, a neki od tih zakona u RH su: Zakon o kreditnim institucijama, Zakon o kreditnim unijama, Zakon o stambenoj štednji i

držanom poticanju stambene štednje, Zakon o elektroničkom novu i Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci.

„Od posebnog su značenja za svaki financijski sustav iz razloga što sekundarnom emisijom sudjeluju u procesu umnožavanja ili multiplikacije novca. zbog mogućnosti kreiranja sekundarnih depozita i rizika stvaranja nestambenih i poremećaja u financijskim sustavima depozitne institucije objekt su snažnog nadzora i kontrole od strane središnje banke.“ (Olgić Draženović, 2012: 16)

Suprotno tome, nedepozitne financijske institucije prema Olgić Draženović (2012), nemaju privilegiju prikupljanja depozita, ne obuhvaćaju određenu kamatnu stopu i ne omogućuju jamčenje za vrijednost investicije.

U RH, glavnu ulogu u poslovanju depozitnih institucija ima Hrvatska narodna HNB kao središnja banka. Ima pravo izdavanja i oduzimanja odobrenja za rad depozitnih institucija i drugih njezinih sastavnica.

2.2.1.1. Banke

Banka prema službenoj stranici HNB, predstavlja najvažnijeg financijskog posrednika koji prikuplja depozite u obliku štednje i posuđuje sredstva u obliku kredita. Za svoj rad mora dobiti odobrenje od HNB-a. Kako bi mogla poslovati u skladu sa zakonom, osnovana je kao dioničko društvo za čiji je rad prema članku 15. Zakona o bankama (NN 84/1388) potrebno osigurati 40 milijuna kuna inicijalnog kapitala. Obavlja četiri bankarska posla, a to su: pasivni bankarski poslovi (prikupljanjem depozita stvaraju se pasivne kamate), zatim aktivni bankarski poslovi (odobravanje kredita i stvaranje aktivnih kamata), neutralni bankarski poslovi (kada su banke posrednici u različitim investicijskim aktivnostima) te vlastiti bankarski poslovi (npr. špekulacija, arbitraža i sl.). Banke upravljaju likvidnošću što znači da podmiruju svoje obveze, upravljaju aktivom i pasivom i adekvatnošću kapitala.

U RH postoji 20 banaka, od kojih su samo dvije u vlasništvu RH (Hrvatska poštanska banka d.d. i Croatia banka d.d.)

Prema Pekanov Starčević i Zrnić (2019), glavna uloga banke je gospodarska. Sukladno tome, prema istim autorima „distribucijom svojih plasmana kroz kredite vrše alokaciju štednje i depozita u gospodarske djelatnosti kojima su ta sredstva potrebna.“

2.2.1.2. Štedne banke

Štedne banke predstavljaju depozitne institucije čiji rad regulira i odobrava HNB. Kako bi mogla ostvariti poslovanje potreban je manji inicijalni kapital nego u banci, i to 8 milijuna kuna.

„Mogle su nastati i preoblikovanjem štedno-kreditnih zadruga, koje su ukinute stupanjem na snagu Zakona o kreditnim institucijama.“ (Pekanov Starčević i Zrnić, 2019: 11)

Za razliku od banaka, štednim bankama je zabranjeno poslovati na inozemnom tržištu kao i ostvariti podružnice i predstavništva u inozemstvu. Također, štedne banke koje u usporedbi s bankama imaju nešto suženiji obuhvat usluga koje smiju obavljati, a to su:

- izdavanje garancija ili drugih jamstava
- kreditiranje
- trgovanje za svoj račun
- obavljanje platnog prometa u zemlji u skladu s posebnim propisima
- usluge povezane s poslovnima kreditiranja
- obavljanje poslova vezanih uz prodaju polica osiguranja
- izdavanje instrumenata plaćanja i upravljanje njima
- iznajmljivanje sefova i
- sklapanje poslova na tržištu novca.

Na području RH trenutno je samo jedna štedna banka i to Tesla štedna banka d.d. Zagreb, ali je njezino poslovanje u stečaju od 30. 3. 2018. godine.

2.2.1.3. Kreditna unija

Kreditna unija, financijska je institucija koja je dobila odobrenje za rad od strane HNB-a. Prema Zakonu o kreditnim unijama, kreditna unija za ostvarenje poslovanja mora osigurati 500.000,00

kn temeljnog kapitala (NN 141/06, 25/09, 90/11; članak 7.). Središte kreditne unije je u Hrvatskoj iz razloga što može obavljati različite poslove samo za hrvatske građane. U RH, kreditna unija pruža usluge svojim članovima, a kako bi se postao član kreditne unije potrebno je imati zajednički interes i cilj koji se odnosi na načelo financijske uzajamnosti.

Poslovi koje obavlja kreditna unija su:

- primanje depozita i odobravanje kredita članovima unije
- primanje depozita od sindikata i obrtnika komore
- obavljanje platnog prometa
- mjenjački poslovi
- davanje jamstva samo za svoje članove i
- dodjeljivanje novčane pomoći članovima.

Poslovanje kreditne unije osnovano je 2007. godine, preoblikovanjem štedno kreditnih zadruga što je bio slučaj i kod štedne banke. Za njezino osnivanje danas je prema članku 5. Zakona o kreditnoj uniji potrebno minimalno 30 osoba koje ujedno ispunjavaju Zakonom propisane uvijete da postanu članovi. Prema zakonu koji propisuje Hrvatska, kreditna unija bi trebala biti osnovana prema načelu zaposlenja, načelu zanimanja odnosno profesije ili pak prema teritorijalnom načelu.

Zakonom (NN 141/06, 25/09, 90/11; članak 14) je određeno, da su glavna tijela kreditne unije: uprava, nadzorni odbor i skupština.

Pod nazivom „kreditna unija“ trenutno u RH prema službenim podacima sa stranica HNB-a postoji 21 kreditna unija koja je upisana u sudski registar od koji su dvije u stečaju, a jedanaest u likvidaciji.

2.2.1.4. Stambena štedionica

Stambene štedionice su organizirane kreditne institucije koje prikupljaju depozite od fizičkih i pravnih osoba kako bi riješili pitanja stambenog problema građana tako da odobravaju kredite uz financijsku pomoć RH. Poslove stambene štednje mogu obavljati isključivo specijalizirane financijske institucije – *stambene štedionice*. Nadalje, svoje poslovanje osnivaju na temelju

odredba Zakona o kreditnim institucijama (NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20), a njezino poslovanje regulira i nadzire HNB.

Važno je napomenuti da stambeni štediše u RH isključivo mogu biti samo hrvatski građani, gradovi i općine koji kredite mogu ostvariti samo u domaćoj valuti, a to je hrvatska kuna. Trenutno u RH prema podacima službene mrežne stranice HNB posluju tri stambene štedionice koje imaju odobrenje za rad, a to su: PBZ stambena štedionica d.d., Raiffeisen stambena štedionica d.d. i Wustenrot stambena štedionica d.d..

2.2.1.5. Institucije za elektronički novac

Prema HNB-u, elektronički novac jest elektronički ili magnetski pohranjena novčana vrijednost. Jedan od primjera elektroničkog novca su prepaid kartice koje izdaju banke i dr. kartične kuće, a koji se može koristiti u širokom izboru trgovina i online prodaji te provođenje novčanih transakcija putem mobilne aplikacije banke.

Institucija za elektronički novac je pravna osoba sa sjedištem u RH kojoj je HNB odobrila izdavanje elektroničkog novca. Iznos potrebnog inicijalnog kapitala za osnivanje institucije za elektronički novac prema članku 9. Zakona o institucijama za elektronički novac iznosi osam milijuna kuna.

Prema zakonu o elektroničkom novcu (NN 64/18; članak 4.) elektroničkim novcem ne smatra se:

- novčana vrijednost pohranjena na instrumentima koji se mogu upotrijebiti samo ograničeno i
- novčana vrijednost kojom se koristi za izvršavanje platnih transakcija koje provodi pružatelj elektroničkih komunikacijskih mreža ili usluga.

2.2.2. Investicijski posrednici

Prema Pekanov Starčević i Zrnić (2019), investicijski posrednici predstavljaju grupu posrednika koji prikupljaju financijska sredstva i zatim ta sredstva ulažu u financijske instrumente koji mogu biti: kratkoročni, dugoročni, vlasnički i dužnički.

Investicijski posrednici mogu biti podijeljeni u dvije kategorije:

- Investicijska društva i
- Investicijski fondovi.

Osnovne karakteristike investicijskih posrednika su u nastavku rada detaljnije pojašnjene.

2.2.2.1. Investicijska društva

Investicijska društva u pravilu predstavljaju pravnu osobu koja pružaju investicijske usluge na profesionalnoj osnovi. Mogu obavljati više od jedne investicijske usluge ili aktivnosti ako za time postoji potreba. Sastoji se od nekoliko glavnih tijela, a to su: brokeri, dileri, klirinška društva i društva za upravljanje fondovima.

Brokeri predstavljaju posrednike između kupca i prodavatelja i za to naplaćuju određenu proviziju za obavljanje tržišnih transakcija te trguju na sekundarnom tržištu. Dileri su osobe ili društva koji trguju vrijednosnim papirima, robama ili uslugama tako da kupuju za svoj račun jeftinije, a kasnije preprodaju skuplje. Jednostavnije rečeno, dileri nastoje zaraditi na porastu cijene tako da kupuju jeftinije, a prodaju skuplje.

Klirinško društvo je u RH osnovano na način da posluje kao dioničko društvo u skladu s propisima koji uređuju osnivanje i poslovanje trgovačkih društava. Puni naziv klirinškog društva u RH je Središnje klirinško depozitarno društvo – SKDD

Zadnje tijelo investicijskog društva je društvo za upravljanje investicijskim fondovima koje je u pravom obliku osnovano kao društvo s ograničenom odgovornošću ili dioničko društvo čiji je glavni predmet poslovanja osnivanje i upravljanje investicijskim fondovima. Nastoji uložiti novčana sredstva u vlastito ime i za račun imatelja udjela otvorenih investicijskih fondova i u ime i za račun dioničara zatvorenih investicijskih fondova, ali uključujući i druge poslove koji su određeni Zakonom o investicijskim fondovima.

U RH, prema podacima sa službenih stranica Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA) postoji 27 investicijskih društava.

2.2.2.2. *Investicijski fondovi*

„Investicijski fondovi predstavljaju važan segment financijskog tržišta. Njihov je osnovni zadatak prikupljanje novčanih sredstava od ulagatelja kako bi se taj novac uložio u vrijednosne papire ili neku drugu imovinu koja će fondu ostvariti prinos.“ (Čulinović-Herc, 2007: 2)

Poslovanje nad investicijskim fondovima u RH provodi Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA).

Načela prema kojima posluju investicijski fondovi su: načelo stručnosti, načelo diversifikacije rizika, načelo otvorenosti prema ulaganjima i načelo transparentnosti.

Postoje dvije vrste investicijskih fondova, a to su: otvoreni (predstavljaju zasebnu imovinu bez pravne osobnosti, isključivo posluju tako da prikuplja novčana sredstva izdavanjem i javnom prodajom dokumenata o udjelu u fondu) i zatvoreni (vezani su za dionička društva koje osniva i upravlja društvo za upravljanje fondovima koji posluju tako da prikupljaju novčana sredstva i imovinske stvari putem javne ponude svojim neograničenim prenosivim dionicima). Osim osnovne podjele fondova, prema HANFA-i koja provodi nadzor nad društvima, postoji još dvije vrste investicijskih fondova u RH, a to su: otvoreni investicijski fond s javnom ponudom i alternativni investicijski fond. Otvorenim investicijskim fondovima s javnom ponudom (UCITS) prikuplja se novac na temelju ponude za ulaganje dok je alternativni investicijski fond (AIF) kao i UCITS fond osnovan u svrhu prikupljanja novca za ulaganje, ali ih za razliku od UCITS fonda prikuplja na temelju javne ili privatne ponude.

2.2.3. *Institucije ugovorene štednje*

Institucije ugovorene štednje prikupljaju novčana sredstava na temelju ugovora o određenim vremenskim intervalima, a zatim prikupljena sredstva ulažu u dionice i obveznice. Važno je napomenuti kako se ugovori odnose na uplate u redovnim vremenskim intervalima. Nadzor nad navedenom institucijom provodi HANFA.

Institucije ugovorene štednje su: osiguravajuća društva i mirovinski fondovi, a njihove osnovne značajke su u nastavku rada detaljnije pojašnjene.

a) Osiguravajuća društva

Osiguravajuća društva pravne su osobe koje osiguravaju ili reosiguravaju poslovanje klijenata od različitih rizika, a ujedno ih karakterizira stalan priljev novca u obliku premija. Bitna funkcija osiguravajućih društva je nadoknaditi unaprijed određenu štetu u zamjenu za premiju osiguranja, a posjedovanje stabilnih financijskih sredstava je vrlo važno.

Obavljaju poslove životnog osiguranja (dugoročno ulaganje) koji sadrži efekte štednje te kada istekne polica osiguranja osigurana svota se isplaćuje, a dogovor oko isplate se može lako odrediti. Predstavlja najaktivniji oblik osiguranja kao što je osiguranje za nepredviđene slučajeve (npr, iznenadna bolest, nesposobnost za rad i sl.). Nadalje, obavljaju poslove i neživotnog osiguranja čiji je rizik vezan za različita oštećenja imovine (npr. osiguranje od nezgoda, automobilska odgovornost, kasko i sl.).

b) Mirovinski fondovi

Mirovinski fond je sastavni dio financijskog tržišta čija je glavna zadaća preusmjeravanje sredstava od ljudi koji imaju više raspoloživih sredstava ka ljudima koji imaju manje raspoloživih sredstava. Hanfa na svojim službenim stranicama navodi kako u RH postoji 40 mirovinskih fondova, što bi značilo da su drugi najveći financijski posrednici nakon banaka.

U RH, mirovinski fondovi sastoje se od tri stupa u kojem je prvi stup obvezan i temelji se na generacijskoj solidarnosti, iz kojeg se obračunava 15 % bruto iznosa i uplaćuje se u Državnu riznicu. U nadležnosti je Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO). Zatim, drugi stup koji je također obvezan i temelji se na individualnoj kapitaliziranoj štednji i za njega se izdvaja 5 % bruto plaće. Zadnji stup je treći stup koji je jedini dobrovoljni, a temelji se na individualnoj kapitaliziranoj štednji isto kao i drugi stup. Kod zadnjeg stupa osiguranik može sam odlučiti kolika će biti visina uplate i državna poticajna sredstva. Također, potrebno je još napomenuti kako prvi stup nije nasljedan dok drugi i treći stup jesu.

2.2.4. Značaj financijskih posrednika u Republici Hrvatskoj

U prethodnim poglavljima pružena je osnova za razumijevanje financijskog sustava i financijskih posrednika općenito, a u ovome poglavlju će se istaknuti uloga financijskih posrednika u RH. Kako

je već spomenuto, financijski posrednici obuhvaćaju depozitne institucije, investicijske posrednike i institucije ugovorene štednje, stoga je korisno analizirati njihovo djelovanje u financijskom sustavu RH.

Prema podacima službene mrežne stranice HNB-a, među najaktivnijim financijskim posrednicima ističu se banke i to čak na tri tržišta koja će u nastavku poglavlja biti pojašnjena: novčanom, devizom i tržištu kapitala. Poslovne banke na području RH trguju domaćom valutom – kunom (KN), ali i drugim stranim valutama (npr. euro), a transakcije koje provode na domaćem i inozemnom tržištu fizičkih i pravnih osoba regulirani su od strane središnje banke. Republici Hrvatskoj u 2023. godine prethodi poslovanje u novoj valuti (euro). Osim što HNB regulira transakcije, također vodi računa i o količini dostupnog novca u optjecaju jer nije dobro niti da ga ima previše niti da ga ima premalo već je potrebno uravnotežiti količinu novca u optjecaju. U slučaju kada ima previše novca u optjecaju dolazi do inflacije dok manjak novca u optjecaju dovodi do deflacije te je stanovništvo sklonije čuvati novac (npr. štednja).

Banke na novčanom tržištu nastoje prikupiti što više novčanih sredstava kako bi ih mogli posuditi fizičkim (građanima) i pravnim (poduzećima) osobama. Zatim na deviznom tržištu, banka ima ulogu zadovoljiti potrebnu potražnju za stranom valutom, a isto tako i inozemnu za domaćom valutom gdje cijenu domaće valute određuje središnja banka države. Treba napomenuti da se na deviznom tržištu uz banke pojavljuju i ovlaštene mjenjači. Zadnje tržište na kojem se banka pojavljuje kao financijska institucija je tržište kapitala gdje uglavnom trguje vrijednosnim papirima i derivatima koji se kupuju/prodaju na burzama, a čiju trgovinu provode licencirani brokeri.

Među značajnijim financijskim posrednicima u RH osim banka, ističu se još i stambene štedionice, obvezni i dobrovoljni mirovinski fondovi, osiguravajuća društva, kreditne unije i štedne banke.

Naime, kako bi financijski posrednici na području RH nesmetano mogli funkcionirati u financijskom sustavu njihova aktivnost uvjetovana je djelovanjem sljedećih institucija: HNB, HANFA, Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (DAB), Uprava za financijski sustav Ministarstva financija Republike Hrvatske, Hrvatski registar obveza po kreditima (HROK), Središnji registar osiguranika (Regos) i Financijska agencija (FINA).

2.3. Pojmovno određivanje rizika u poslovanju

Riječ „rizik“ već od ranije povijesti postao je nezaobilazan čimbenik svakog poslovanja, a stari spisi spominju da potječe od talijanske riječi „rico“ što u prijevodu znači opasnost ili gubitak. U srednjem vijeku rizik se je počeo povezivati sa vjerojatnosti zbog sve boljih razvijenih matematičkih metoda. „Ekonomске aspekte rizika prvi opisuje švicarski fizičar Daniel Bernoulli u svom eseju iz 1738. godine u kojem uvodi pojam korisnosti ishoda odluke za koju tvrdi da je subjektivna i da se odnosi na procjenu subjektivne vrijednosti (korisnosti) za donositelja odluke, a ne svodi se samo na proračun vrijednosti.“ (Podanac i Majić, 2015: 95)

Danas se u literaturama rizik različito definira, što znači da ne postoji jedinstvena i točna definicija rizika jer svaki autor u svojoj knjizi ili članku definira rizik na sebi svojstven način za područje koje proučava. Za primjer se mogu uzeti ekonomisti i statističari koji najčešće teže numeričkom obliku definiranja rizika dok istovremeno takav oblik definicije ne zadovoljava određenim teorijskim uvjetima. Kao posljedicu toga, u literaturama brojni autori koriste se terminom „rizik“, ali pod njegovim terminom podrazumijevaju se različita značenja, a bitnija i poznatija će se navesti u sljedećim citatima. „Rizik je kalkulirana prognoza, odnosno vrijednost moguće štete, gubitka ili opasnosti.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2016: 17). Nadalje, „autori definiraju rizik kao opasnost od gubitka uloženi sredstava i/ili poslovnog ugleda“ (Matić, 2016: 205). Drugi u prvi plan stavljaju neizvjesnost i definiraju da je rizik određena, mjerljiva neizvjesnost. Treći ga definiraju kao opasnost od donošenja pogrešne odluke odnosno kao opasnost donošenja odluke koja ne bi bila optimalna u odnosu na odabrane ciljeve. Nadalje, „... rizik je mjera mogućeg neugodnog ishoda nekog događaja.“ (Novak, 2001: 35). Također, za rizik drugi pak kažu da predstavlja šansu da će se nešto dogoditi u budućnosti što će ostaviti utjecaj na poslovne ciljeve koji bi se trebali ostvariti. Kada se govori o poslovanju rizik uvijek postoji te postoje minimalno dva ishoda hoće li se gubitak zbog rizika ostvariti ili pak neće, tj. vjerojatnost događaja koji je neostvaren zapravo je jednak nuli dok je suprotno tome vjerojatnost nekog izvjesnog događaja pak jednaka jedan.

Tablica 1. prikazuje nekoliko različitih načina definiranja rizika od strane organizacija.

Tablica 1 Različite definicije rizika od strane organizacije

ORGANIZACIJE	DEFINICIJE RIZIKA
ISO priručnik 73 ISO 31000	Utjecaj neizvjesnosti na ciljeve. Ti efekti mogu biti pozitivni, negativni ili odstupati od očekivanog. Također, rizik se često opisuje na osnovu događaja, promjene u okolnostima, ili posljedica aktivnosti.
Institut za rizik menadžment (IRM)	Rizik je kombinacija vjerojatnosti događaja i njihovih posljedica. Posljedice mogu varirati od pozitivnih do negativnih.
„Orange Book“ iz HM Treasury	Neizvjesnost ishoda. U rasponu izloženosti, koja proizlazi iz kombinacije utjecaja i vjerojatnosti potencijalnih događaja.
Institut internih revizora (IIA)	Neizvjesnost događaja koji bi se mogao dogoditi i utjecati na ostvarivanje ciljeva. Rizik se mjeri u smislu posljedica i vjerojatnosti.
Alternativna definicija	Događaj s mogućnošću utjecaja (sprječavanja, povećavanja ili uzrokovanja sumnje) na ispunjavanje misije, strategije, projekta, rutinskih operacija, ciljeva, temeljnih procesa, zahtjeva stakeholdera.

Izvor: Andrijanić, Gregurek i Merkaš(2016: 18)

Kada se sagledaju brojne znanstvene knjige, znanstveni radovi, članci ili pak časopisi može se zaključiti kako svaka definicija rizika na prvo čitanje zvuči različito, ali kada se uđe u njezinu dublju tematiku mogu se raspoznati slični sadržaji, a to su: opasnost, vjerojatnost gubitka, postojanje neizvjesnosti, nepostizanje ciljeva, prijevarena, odstupanje od događaja koji sa sobom donosi neželjene posljedice itd.

Može se reći da je glavni uzrok rizika stupanj neizvjesnosti koji je vezan za niz odluka koje imaju više mogućih ishoda te svaki drugi ishod nije poznat ili se pak ne može procijeniti vjerojatnost ostvarenja pojedinog rezultata. Međutim, prethodno je rečeno da je rizik neizvjesnost koju ne treba promatrati kao opasnost već kao stupanj sigurnosti kojim se može predvidjeti ishod i posljedice nekih odluka. Na temelju različitih tehnika procjene rizika te nekih ranijih iskustava ili iz poslovnih

situacija može se procijeniti vjerojatnost svakog mogućeg rezultata. Također, poželjno bi bilo znati razlikovati pojam rizik od neizvjesnosti iz razloga što za rizik postoje informacije koje se mogu kvantificirati i izmjeriti dok za neizvjesnost to pak nije slučaj.

Stoga, u ekonomiji se može promatrati rizik u užem i u širem smislu. U užem smislu, rizik predstavlja opasnost od gubitka dok u širem smislu predstavlja mogućnost drugačijih ishoda od onoga što se očekivalo. Shodno tomu, ishod može biti pozitivan ili negativan. Rizik se također sastoji od tri bitna elementa, a to su: percepcija koja je vezana za štetne događaje koji se mogu dogoditi, vjerojatnost koja je vezana da će se taj događaj dogoditi i posljedice koje se događaju zbog štetnog događaja.

„Rizik ima četiri osnovna značenja:

1. općenito značenje koje upućuje na opasnost od nastupa nekog događaja koji se nije očekivao i od kojeg je nastala neka šteta ili gubitak
2. u poslovnom životu poduzeća odnosi se na rizik koji ne prouzrokovano lošim odlukama ili zakazivanjem ljudskog činitelja ili nekim drugim nepredvidiv događajem
3. u području poslovnih financija opasnost da posao pođe pogrešnim putem i da prouzroči štetu ili gubitak u financijskom poslovanju
4. u smislu osiguranja od opasnosti koje obavlja određena profesionalna osiguravajuća organizacija.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2016: 20-21)

Smatra se da je rizik sastavni dio čovjekovog života i da je prirodno ugrađen u savjesti čovjeka, Sukladno tome, ljudi se kategoriziraju prema stavu koji imaju prema riziku: a) osobe koje su nesklone riziku, b) osobe koje imaju neutralan stav i c) osobe koje nastoje uživati u riziku. Danas se rizik značajno promatra s negativne strane jer postoji strah od gubitka. Promjena negativnog stava u pozitivan stav moguća je kroz određene situacije koje osobu mogu potaknuti na preuzimanje rizika kako bi se postigao koristan i značajan cilj u poslovanju koji dovodi do bolje profitabilnosti.

2.3.1. Vrste rizika u poslovanju financijskih posrednika

Uloga rizika vezana je za oblikovanje vrste rizika u poslovanju te načine kako će se rizici kontrolirati. Kako u literaturama postoji veći broj različitih definicija rizika tako postoji i nekoliko klasifikacija rizika. Kod klasifikacije rizika bitno je napomenuti kako nema krive podjele rizika. Stoga prema Andrijaniću, Gregureku Merkašu (2016) poslovni rizici dijele se na: unutarnje rizike (eksterne, interne, operativne i financijske) i vanjske rizike (tržišne, političke i katastrofične).

Ključni financijski rizici financijskih posrednika su:

- kreditni rizik
- tržišni rizik
- operativni rizik i
- rizik likvidnosti.

U nastavku rada, detaljno su pojašnjeni prethodno navedeni rizici.

2.3.1.1. Kreditni rizik

Jedan od najvećih problema i gubitaka banaka predstavlja kreditni rizik koji predstavlja rizik u kojem krediti ili obveznice neće biti u potpunosti plaćene gdje dužnik iz bilo kojih razloga neće moći otplatiti svoje trenutno zaduženje te će iz tog razloga financijski posrednik, u ovom slučaju banka biti ugrožena. Stoga se smatra da je kreditni rizik jedan od najvažnijih vrsta rizika koji utječe na zaradu banke, ali i na to koliku će vrijednost financijski instrumenti imati. Također, smatra se da je ovaj oblik rizika najviše prisutan kod banaka jer je njihova glavna djelatnost posuđivanje novca.

„Kreditni rizik je potencijalni gubitak koji se materijalizira u slučajevima neplaćanja, kašnjenja plaćanja ili neispunjavanja obveza dužnika“ (Jakovčević i Jolić, 2013: 53).

Veliki broj kriza najčešće nastaje zbog prevelike izloženosti banaka kreditnom riziku. Kako bi se smanjio kreditni rizik treba smanjiti negativnu selekciju tako da banka skupi kvalitetne informacije o potencijalnom dužniku kroz ocjenu boniteta klijenta, ali također treba riješiti i mogući problem

moralnog hazarda⁴ koji se nalazi na tržištu kredita. Banke kao i njezini nadzornici, trebali bi najveći dio svoje pozornosti usmjeriti na praćenje i kontroliranje prisutnosti rizika. Također, prema autoricama Pekanov Starčević i Zrnić (2019) kreditni rizik se može mjeriti kroz: analizu novčanog tijeka, analizom financijskih omjera i stope rasta.

„Kreditni rizik znači da se plaćanje može odgoditi ili u konačnici uopće ne ostvariti što, s druge strane, stvara probleme u novčanim tokovima i utječe na likvidnost banke. Usprkos inovacijama u području financijskih usluga, kreditni je rizik još najznačajniji pojedinačni uzrok stečajeva banka. Razlog tome jest što se više od 80% bilance stanja banaka u načelu odnosi na ovaj vid upravljanja rizicima. Postoje tri osnovne vrste kreditnog rizika (rizika druge ugovorene strane) kako slijedi: a) osobni ili potrošački rizik, b) korporativni ili rizik poduzeća i c) državni ili rizik zemlje“ (Van Greuning i Brajović Bratanović, 2006: 135-136). Danas su u centru pozornosti upravo kreditni rizici jer utječu na solventnost banke te iz tog razloga zahtijevaju sve veću angažiranost menadžmenta banke u poslovanju. Glavni zadatak menadžmenta koji upravlja kreditnim rizikom jest pravilna procjena rizika prije nego što dođe do samog preuzimanja rizika i kasnijeg praćenja. „Prije provođenja svojih obveza u ime depozitora i dioničara nadzorni odbor banke mora osigurati da kreditna uloga banke udovoljava trima osnovnim ciljevima:

- kredite treba odobravati na zdravoj i naplativoj osnovi,
- izvore sredstava treba profitabilno investirati u cilju ostvarivanja koristi dioničara i zaštite depozitara i
- potrebno je zadovoljiti opravdane kreditne potrebe ekonomskih subjekata ili/i domaćinstava“ (Van Greuning i Bratanović Bratanović, 2006: 140-141).

2.3.1.2. Tržišni rizik

Tržišni rizik vezan je uz gubitke koji su uslijedili na tržištu cijena, a vrsta tržišnog rizika ovisi o vrsti ulaganja. Primjerice, prema autorici Tušan (2009) rizik promijene cijena financijskih instrumenata je rizik kojim se je ostvario gubitak na dionicama, zatim rizik promjena cijena tečaja

⁴ Institut za javne financije navodi da je moralni hazard situacija kada je određena strana (pojedinaac ili institucija) izolirana od rizika i ponaša se drugačije nego da je u situaciji gdje je u potpunosti suočena s rizikom.

odnosi se na valutni rizik dok se rizik promjena cijena robe odnosi na robni rizik. Postoji još i pozicijski rizik, rizik namire i rizik druge ugovorene strane kao i rizik prekoračenja dopuštenih izloženosti. Javlja se kada se aktivno trguje aktivom i pasivom umjesto da ih se drži za dugoročnije investicije, financiranje ili zaštitu od rizika. Najčešće tržišni rizik nastaje zbog promjene ponašanja na tržištu, zbog velikog optimizma ili pesimizma te očekivanja i neizvjesnosti na tržištu.

Kako bi se učinkovito upravljalo tržišnim rizicima potrebno je slijediti sljedeća pravila:

- odvojenost poslova ugovaranja od pozadinski poslova
- dokumentarnost
- kontrola procesa ugovaranja
- analiza izloženosti tržišnim rizicima
- dnevno vrednovanje pozicija iz knjige trgovanja i
- praćenje tržišnih rizika.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2006: 110)

Upravljanje tržišnim rizicima smatra se jednim od značajnijih oblika upravljanja nekom vrstom rizika. Poželjno je da menadžment koji se bavi rizicima bude usmjeren, tj. svjestan koliko je bankarsko poslovanje izloženo riziku te iz tog razloga potrebno je preciznim analizama proučiti kako zaštititi kapital banke od nepoželjnih tj. negativnih utjecaja prilikom promjena kretanja cijena.

2.3.1.3. Operativni rizik

U poslovanju banaka operativni rizik postoji od kad postoje zapravo i banke. Enciklopedija Britannica smatra da je ovo jedan od najstarijih rizika, a svoj značaj dobiva nakon 1995. godine kada je Barings banka otišla u stečaj. Bila je jedna od glavnih i najstarijih banaka u Velikoj Britaniji, a njezin stečaj prouzročio je zaposlenik banke Leeson koji je kupovao i prodavao terminske ugovore i na taj način ostvarivao dobit. Kako bi prikrio što je radio, otvorio je zaseban račun na kojem je vršio transakcije da sakrije gubitke koje je stvorio. Kako se tržište iz dana u dan mijenja, tako je i cijena na tržištu padala što je dovelo preko noći do gubitka od 1.3 milijarde dolara što je ujedno banku dovelo do propasti.

Značajka operativnog rizika pronalazi se u brojnim aktivnostima koje provodi banka, a djeluje uslijed aktivnosti koje namjeravaju rezultirati mogućim direktnim ili pak indirektnim manjkom.

Sljedeći citat pojašnjava što operativni rizik znači. „Operativni rizik je rizik gubitka koji je rezultat neadekvatnih ili pogrešnih internih procesa, ljudi, sustava ili vanjskih događaja.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2006: 118)

Nadalje, može djelovati kroz pojedinca ili grupu koja sa sobom donosi i odgovornost zaposlenika i menadžmenta. „Upravljanje operativnim rizikom obuhvaća: poslovne promjene, nove proizvode, promjene upravljanja IT sustavom, promjene upravljanja rizicima, usklađenost s propisima i uspostavu sustava za sprečavanje pranja novca.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2006: 119). Naposljetku, u današnje vrijeme kada su promjene sve učestalije odgovoran sustav koji upravlja operativnim rizikom je zaista od velike važnosti za svaku banku ukoliko želi doći do cilja, ostvariti uspjeh, povećati dobit, a smanjiti moguće gubitke.

2.3.1.4. Rizik likvidnosti

„Upravljanje likvidnošću jedna je od ključnih bankovnih zadaća i sastavni je dio procesa upravljanja aktivom i pasivom. Većina bankovnih aktivnosti ovisi o sposobnosti neke banke da osigura likvidnost svojim klijentima. Većina financijskih transakcija ili obaveza povezana je s likvidnošću banke.“ (Van Greuning i Brajović Bratanović, 2006: 167) .

Likvidnost predstavlja sposobnost financijskih posrednika da ispune sve svoje dospjele obveze te su zbog toga banke osjetljive na probleme likvidnosti. Može predstavljati rizik gubitka postojeće ili pak očekivane kreditne institucije da svoje obveze podmiri prema ugovorenom dospjeću banke. Također, može uzrokovati i poremećaj u novčanom tijeku zbog izloženosti nekim drugim vrstama rizika. Jedan od uzroka likvidnosti je taj, da ukoliko vlasnici pasive odluče povući svoja financijska sredstva raspoloživa banka mora osigurati traženu količinu sredstava iz svoje aktive. Sama politika upravljanja likvidnošću zapravo obuhvaća upravljanje aktivom banke, a između ostaloga obuhvaća tijela odlučivanja, sam pristup financiranju, niz ograničenja kao i niz za planiranje budućih situacija u kojima su uključene i one krizne. „Likvidnost je bankama potrebna za kompenzaciju očekivanih i neočekivanih nestabilnosti u bilanci i za osigurane sredstva za rast. Ona predstavlja sposobnost banke da djelotvorno obavlja otkup depozita i zadovoljava druge

obaveze te da pokrije veća financiranja u kreditnom i investicijskom portfelju.“ (Van Greuning i Brajović Bratanović, 2006: 167).

2.3.2. Upravljanje rizicima

Već je spominjano kako su rizici nezaobilazni čimbenik u procesu stvaranja poslovanja, stoga je potrebno usmjeriti veliku pažnju na njihovo upravljanje te iz tog razloga, rizicima upravljaju menadžeri bez obzira o kakvoj se korporaciji, državnoj instituciji ili nekoj trećoj organizaciji radi. Proces upravljanja rizicima najčešće je usmjeren na očuvanje imovine, dohodovne moći, ali i sprječavanju gubitaka poduzeća. Kako bi poslovanje u budućnosti bilo što stabilnije, potrebno je utvrditi kakav je odnos između gubitka i očekivanih (pozitivnih) efekata. Danas se prema rizicima u poslovanju treba odnositi sa povećim oprezom jer samo mala kriva odluka može dovesti do velikog gubitka. Također, u poslovanju rizik se ne može ukloniti niti spriječiti, njime se može isključivo kvalitetno upravljati.

„Cilj funkcije upravljanja rizicima jest osigurati stručnu podršku u procesu odlučivanja, na osnovi koje će se utvrditi opasnosti i načini kako reagirati na moguće i nepredvidive probleme. Riječ je o organizaciji upravljanja rizicima kao i samim procesom upravljanja.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2016: 23).

U ranijoj prošlosti poslovanje je bilo izloženo izbjegavanju rizika (*eng. risk avoidance*) jer je fokus poslovanja bio usmjeren isključivo na mjerama zaštite od štete ili gubitka bez obzira u kojoj su količini izloženi. Danas se taj pristup naziva upravljanje rizicima (*eng. risk management*). Kako je rizik dio poslovanja svakog poduzeća, sami sustav koji upravlja rizicima mora dati odgovore na pitanja, kao što su: gdje su prilike, na koji način je moguće doći do njih i kako izbjeći zamke na putu ka boljim i uspješnijim prilikama. Kada menadžment određene institucije provodi projekt mora biti svjestan da to za sobom donosi i moguće rizike koji se mogu, ali i ne moraju dogoditi. Provođenjem novog projekta u poslovanje uvodi se nova investicija, a kako bi investicija na kraju bila uspješna potrebno je ranije iskazati napore koji nastoje spriječiti negativne opasnosti na vrijeme jer bi u protivnom suprotan događaj mogao dovesti do većih i skupljih posljedica. Stoga je izrazito važno znati koja su područja rizičnija kako bi pažnju usmjerili na njih.

Nadalje, na proces upravljanja rizicima može se gledati kao na znanost, ali i kao umjetnost. Ako se gleda kao umjetnost, može se reći da je potrebno umijeće zaposlenika da spriječi utjecaj rizika u područjima poput financija, matematike, statistike, prava i sl. dok ukoliko se gleda sa znanstvene strane može se zaključiti da je upravljanje rizicima jedan od bitnijih stavki u poslovanju nadležnih institucija kako bi mogla efikasno poslovati. Institucija koja efikasno upravlja rizikom nastoji voditi računa o kamatnim stopama kojima su izloženi, deviznim tečajevima, cijenama na tržištu i drugim čimbenicima koji uključuju rizik.

„Osnovna pravila koja treba poštivati pri uspostavljanju sustava upravljanja rizicima jesu:

- postupci menadžmenta ne smiju ograničavati proces preuzimanja rizika kako se ne bi ometao razvitak poslovanja
- poslovne funkcije koje preuzimaju rizik moraju biti odvojene od funkcija koje kontroliraju rizik kako se ne bi dovela u pitanje objektivnost u prosudbi o rizicima
- upravljanje rizicima treba poricati, a ne prikrivati.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2016: 23).

Upravljanje rizicima za sobom donosi i nekoliko faza, pri čemu se u pojedinim fazama koristi nekoliko različitih modela, a to su prema autorici Šarlija (2008):

- Beaverov model
- Altmanov Z-score model
- ZETA model i
- Chesserov model.

Prethodno navedeni modeli detaljno su pojašnjeni u nastavku rada prema nastavnim materijalima iz kolegija „Kreditna analiza“ autorice Šarlija (2008).

Beaverov model okarakteriziran je kao prvi statistički model koji nastoji predvidjeti financijski neuspjeh, a u kojem se navedeni model bazirao na financijskim omjerima. Od ponuđenih 30 omjera, tri omjera pokazala su se kao najbolja u predviđanju neuspjeha. Neki od tih omjera su: a) tijek novca/ukupna imovina, b) čisti prihodi/ukupni dugovi i c) tijek novca/ukupni dugovi. Svaki omjer sadrži svoju graničnu vrijednost koju je propisao Beaver. Ukoliko je vrijednost veća poduzeće je potencijalno uspješno, suprotno tome poduzeće je potencijalno neuspješno ako je

vrijednost manja, a o tome ovisi koliko duga poduzeće ima u banci. Postoje tri uspješne klasifikacije omjera godinu dana prije neuspjeha: a) 1 omjer → 90%, b) 2 omjer → 87% i c) 3 omjer → 85%.

Altmanov Z-score model nastao je kao odnos financijskih pokazatelja i vjerojatnosti stečaja. Svojim izračunima nastoji predvidjeti stečaj u roku od jedne ili dvije godine. Upotreba Z-scora je ograničena samo na proizvodna poduzeća što je ujedno i problem jer u svojoj upotrebi ne uključuje ne proizvedena poduzeća. Formula koja je propisana za Z-scor model glasi: $Z=1,21x_1+1,4x_2+3,3x_3+0,6x_4+0,999x_5$, a njegova donja granična vrijednost iznosi 1,81 što poduzeće dovodi do bankrota dok gornja granična vrijednost iznosi 2,67 što znači da je rizik za bankrot poduzeća manji.

ZETA model kreiran je 1977. godine. Riječ je o modelu koji nastoji raščlaniti uspješna i neuspješna poduzeća. ZETA model u odnosu na Z-score, s kojim ga se najčešće uspoređuje, ima veću točnost pri klasifikaciji neuspješnog poslovanja poduzeća od dvije do pet godina prije samog bankrota, a jedino su podjednaki u točnosti za prvu godinu.

Zadnji model upravljanja rizicima je Chesserov model koji čini model za provjeru kredita, a kojem je glavni cilj otkrivanje neusklađenosti ugovora koje su ugovorene. Također, nastoji predvidjeti kolika je vjerojatnost neplaćanja kredita. Formula koja je propisana za ovaj model glasi: $Y=-2,042+5,24x_1+0,0053x_2-6,6507x_3+4,409x_4-0,0791x_5-0,1020x_6$, ako je vjerojatnost manja od 0,05 to znači da će kredit biti otplaćen, a ako je vrijednost veća od 0,05 to znači da kredit neće biti otplaćen što ima negativne posljedice za poduzeće.

Zaključno, upravljanjem rizicima ne mogu se izbjeći svi rizici koji su prisutni u poslovanju iz razloga što se rizici i ciljevi koji se nastoje ostvariti moraju sagledavati na realističan način. Bez obzira što u poslovanju postoji nekoliko metoda za izbjegavanje rizika, menadžment uvijek mora imati na umu i potencijalna ograničenja. Stoga je izrazito bitno, odabrati metodu koja najbolje odgovara poslovanju jer je uvijek lakše početi od jednostavnijih problema k većim i zahtjevnijim.

2.3.3. Instrumenti zaštite od rizika

Kako bi financijski posrednici u svom poslovanju bili što bolji i uspješniji, jedan od važnijih sastavnica poslovanja je obrana od rizika, tj. zaštita. Nekada su zaštite od rizika bile jednostavnije i pogodnije za poslovanje, a u nepredvidivo vrijeme predstavljaju veliki izazov. Menadžment institucije mora znati kako i u kojoj situaciji iskoristiti potreban instrument zaštite kako ne bi došlo do enormnih šteta koje su pogubne za poslovanje. Pravilan financijski sustav je najbitniji instrument zaštite, a osim njega danas još postoji nekoliko drugih instrumenata zaštite od rizika: upravljanje likvidnošću, adekvatnost kapitala i diverzifikacija rizika. U nastavku poglavlja svaki će se pojedinačno pojasniti.

a) Upravljanje likvidnošću

Upravljanje likvidnošću usvaja svaka organizacija kako bi maksimizirala i osigurala svoju likvidnost, a između ostalog smatra se ključnom osnovom financijskog sektora. Drugim riječima, likvidnost upućuje na to koliko se lako imovina može pretvoriti u gotovinu, a da na tu promjenu ne utječe tržišna cijena imovine. Danas se najlikvidnijom imovinom smatra novac. Da bi financijski posrednik na vrijeme mogao podmiriti svoje dospjele obveze, trebao bi prije svega pravilno upravljati svojom imovinom.

„Upravljanje likvidnošću i obvezama usko su povezani. Jedan aspekt rizika likvidnosti kontrola je stvaranja bonitetne razine likvidne imovine. Drugi aspekt se odnosi na upravljanje strukture kojom bi se smanjila potreba za velikim likvidnim iznosima koja je potrebna za podmirenje obveza.“ (Saunders i Millon Cornett, 2018: 559)

Poslovanje financijskih posrednika, primjerice banaka ocjenjuje se na temelju likvidnosti i sposobnosti podmirivanju obveza, a da ne izazovu velike gubitke za svoje poslovanje. Također, posrednik nastoji osigurati pristup gotovini kada postoji potreba za tim. Upravljanjem likvidnošću, nastoji se planirati moguće novčane odljeve kao i dostupne novčane priljeve za pokriće istih, zatim konstantno praćenje likvidnosti te provođenje potrebnih mjera za otklanjanje ili sprječavanje nelikvidnosti.

b) Adekvatnost kapitala

Adekvatnost kapitala (*eng. capital adequacy ratio - CAR*) predstavlja odnos između jamstvenog kapitala i rizika ponderirane aktive. U širem smislu, potiče financijske posrednike, u ovom slučaju banke, da razgrade gubitke, što ujedno znači da ukoliko je kapital banke veći od očekivanog dolazi se do većeg kapaciteta za uklanjanje gubitaka koji su nastali zbog lošeg poslovanja. U RH minimalna stopa adekvatnosti kapitala iznosi 10%, a definirana je od strane HNB-a.

„Banka može poduzeti niz aktivnosti kako bi riješila problem očekivanog pada adekvatnosti kapitala kao što su:

- povećanje osnovnog kapitala traženjem od dioničara za ulaganjem kapitala, zadržavanjem dobiti ili izdavanjem novih dionica na tržištu
- povećanje dodatnog kapitala I. – ako postoji prostor za ovakvu aktivnost u strukturi kapitala banke – izdavanjem odgovarajućih instrumenata
- promjena poslovne politike u cilju usmjeravanja na poslove s nižim kapitalnim zahtjevima
- smanjenjem veličine bilance stanja ili smanjenjem stope rasta.“ (Van Greuning i Brajović Bratanović, 2006: 129)

c) Diversifikacija rizika

Do diversifikacije na tržištu dolazi zbog gospodarskog poremećaja, a najčešće se radi o financijskim tržištima na kojima postoji nesigurno poslovanje, ali takvi događaji su vrlo rijetki. Putem diversifikacije, omogućena je distribucija uloženog kapitala u više financijskih instrumenata. U poslovanju, diversifikacija je od izuzetne važnosti u procesu ulaganja zbog ostvarivanja dugoročne profitabilnosti. Pomoću dugoročne profitabilnosti izbjegava se negativan scenarij na tržištu kao što je prestanak trgovanja. Drugim riječima, diversifikacija predstavlja investiranje u različita područja u cilju smanjenja rizika.

Značenje diversifikacije rizika odnosi se na ulaganje kapitala u financijske instrumente, a temelji se na tome da financijski instrumenti neće padati ili rasti u portfelju u isto vrijeme. „Rizik koji je moguće diversificirati može se eliminirati ulaganjem u mnoge projekte ili držanjem dionica mnogih tvrtki. Rizik koji nije moguće diversificirati ne može biti eliminiran na taj način. Samo rizik koji nije moguće diversificirati utječe na oportunitetni trošak kapitala i treba biti uključen u premiju na rizik.“ (Andrijanić, Gregurek i Merkaš, 2016: 213). Rizik koji proizlazi iz financijskog

instrumenta putem procesa diverzifikacije najčešće je neprihvatljiv, a ukoliko je podijeljen na više pojedinačnih instrumenata diverzifikacijom, rizik postaje manji i prihvatljiviji. Diversifikacija u poslovanju ponekad neće moći sto posto garantirati da se neće gubiti na tržištu, može se shvatiti kao oblik mrežne zaštite koja bi uz određene mjere mogla umanjiti prisutan rizik. Također, štiti ukupni kapital. U velikim portfeljima rizik je u više slučajeva prosječan, ponekad je sveden i na nulu gdje neće utjecati na cjelokupan portfelj.

3. Metodologija rada

Prilikom pisanja diplomskog rada korištena je dostupna domaća, ali i strana literatura, zakoni koji odgovaraju temi rada, službene internetske stranice koje pokrivaju područje rada, članci, stručni radovi i drugi bitniji izvori koji pokrivaju problematiku ovog diplomskog rada. Najveća pozornost u radu je usmjerena na korištenje novijih podataka. Podaci o definiciji i sastavu financijskog sustava, financijskih posrednika kao i rizika preuzeti su sa službenih internetskih stranica Hrvatske narodne banke (HNB), Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA) i drugih tijela.

U teorijskom dijelu rada korišteno je nekoliko znanstvenih metoda:

- metoda deskripcije → pomoću ove metode opisani su osnovni pojmovi kao što je: financijski sustav, financijski posrednici, rizici
- metoda kompilacije → pomoću ove metode citirani su i parafrazirani osnovni pojmovi u radu
- metoda klasifikacije → pomoću ove metode osnovni pojmovi su raščlanjeni na svoje pripadajuće podjele kao što je: podjela financijskih posrednika, podjela rizika i instrumente zaštite od rizika
- povijesna metoda → ovom metodom došlo se je do spoznaje o događajima koji su prethodili određenim situacijama, kao npr. kako se je počeo razvijati financijski sustav i što je prethodilo operativnom riziku
- deduktivnom metodom → ovom metodom prikazani su određeni zakonski akti.

Empirijsko istraživanje odnosi se na analizu podataka dvije najveće banke u RH kada se gleda ostvarena dobit poslovanja tijekom godine stoga je to glavni razlog zašto su za analizu odabrane navedene banke. U radu, naglasak je stavljen na tri godine, tj. promatrano razdoblje istraživanja je od 2019. do 2021. godine. Tijek pisanja ovog dijela rada nailazio je na poteškoće zbog teško dostupnih podataka koje su otežale usporedbu utjecaja rizika između banaka. Podaci za analizu su preuzeti sa službenih internetskih stranica banaka (Zagrebačka banka d.d. i Privredna banka Zagreb d.d.). Za potrebe istraživanja upotrijebljene su statistička metoda i metoda analize koje su upotrijebljene za prikaz podataka iz tablica i grafikona. Na kraju samog rada upotrijebljena je induktivna metoda pomoću koje je generiran zaključak na temelju provedene analize i dobivenih spoznaja iz 4. poglavlja.

4. Analiza rizika Zagrebačke banke d.d. i Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. – 2021. godinu

U empirijskom dijelu rada želi se na konkretnom primjeru prikazati kako banke upravljaju rizicima u poslovanju. Provodi se analiza Zagrebačke banke d.d. i Privredne banke Zagreb d.d. na razdoblje od 2019. do 2021. godine. U prvom dijelu istraživanja prikazana je struktura banaka dok drugi dio istraživanja obuhvaća analizu kreditnog rizika, tržišnog rizika i rizika likvidnosti kroz prethodno navedeno razdoblje.

4.1. Struktura i upravljanje rizicima poslovanja Zagrebačke banke d.d.

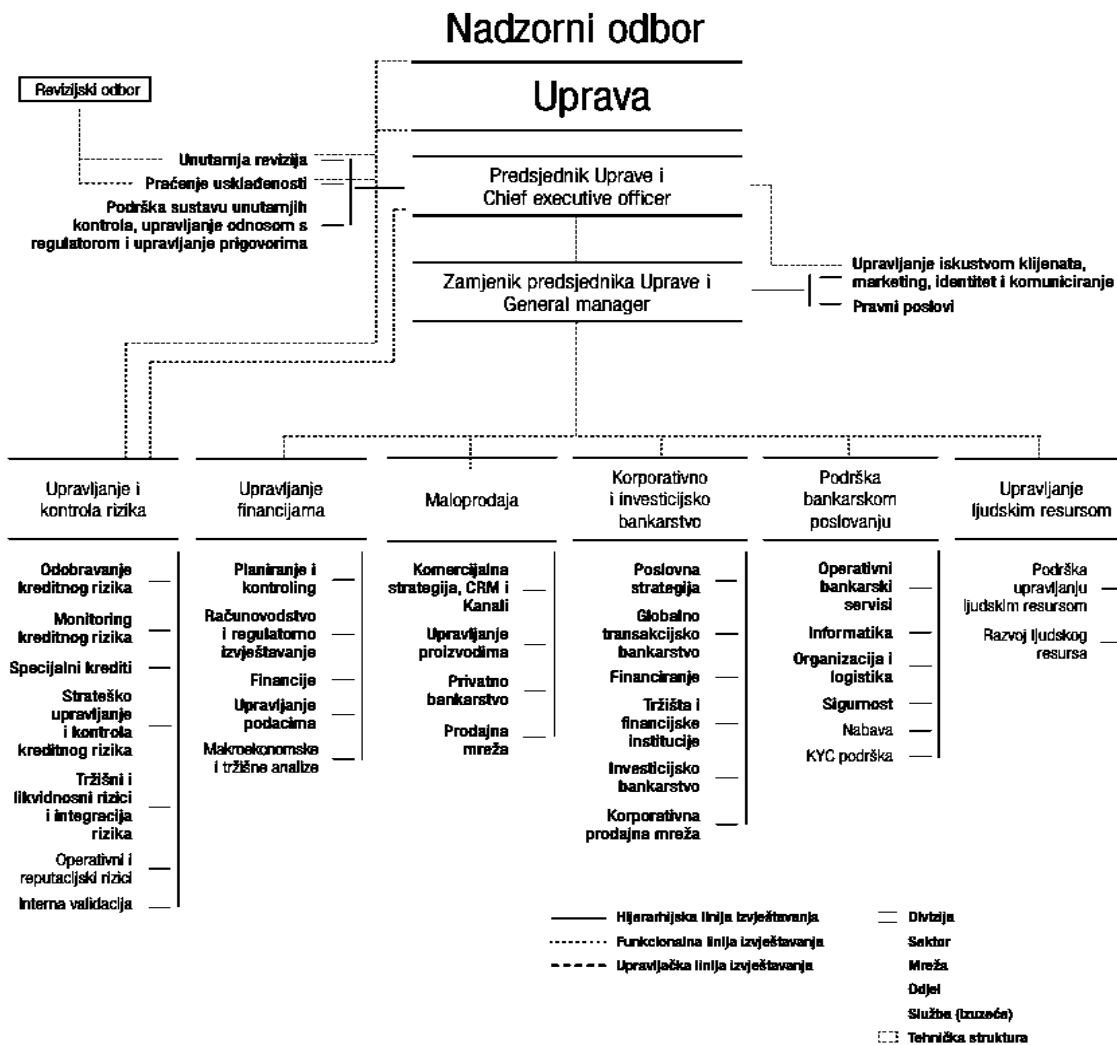
Svoje poslovanje Zagrebačka banka d.d. započinje davne 1914. godine pod imenom Gradska štedionica, a već 1991. godine postala je prva banka koja je počela primjenjivati Međunarodne računovodstvene standarde. Kroz godine svog postojanja, postala je vodeća banka u Hrvatskoj, a prema zadnjem financijskom izvješću iz 2021. godine posluje sa više od 1,4 milijuna aktivnih građana i 96 000 aktivnih korporativnih klijenata. Nadalje, Zagrebačka banka svojim klijentima pruža veliki spektar kvalitetnih proizvoda i usluga. Članicom Grupe UniCredit⁵ postala je u ožujku 2002. godine, a sama grupacija vodi se geslom „Jedna banka, jedan UniCredit“⁶. Posluje na tržištima Italije, Njemačke te srednje i istočne Europe, a financijsko izvješće banke 2021. godine ističe da je jedna od vodećih banaka u sjevernoj i istočnoj Europi.

U svojem poslovanju, banka je uspostavila organizacijski ustroj kojim su definirane odgovornosti od radnika do upravljačke linije, tj. uprave. Time se želi omogućiti kvalitetnija komunikacija kao i pravilan tijek točnih informacija čime se organizacijskim ustrojem nastoji smanjiti sukob interesa ukoliko se javi iznenadni problem. Organizacijska struktura općenito za poslovanje znači raspodjelu ovlasti, a za navedenu banku to bi značilo unaprijed definiranje ovlasti i zadaće koje mora slijediti kako bi poslovanje moglo rasti u pozitivnom smjeru. Na slici 4. mogu se vidjeti funkcije koje su prisutne u organizacijskoj strukturi banke.

⁵ Grupa UniCredit je paneuropska komercijalna banka s jedinstvenom ponudom usluga. Njihova uloga je osnažiti klijente diljem Europe pronalaženjem najboljih solucija za napredovanjem.

⁶ Ovim geslom, UniCredit grupa vodi se kao jedinstveni tim koji na tržištima i u svom poslovanju izazove sa kojima se susreće nastoji pretvoriti u prilike.

ORGANIZACIJSKA STRUKTURA BANKE

Slika 4 Organizacijska struktura banke

Izvor: Zagrebačka banka d.d. (2021: 68)

Organizacijska struktura Zagrebačke banke sastoji se od tri glavna tijela:

- uprava
- nadzorni odbor
- glavna skupština.

Prema Statutu banke, Uprava je odgovorna za obavljanje poslovnih funkcija i vođenja imovine banke, a sastoji se od tri do devet članova gdje je na čelu Predsjednik Uprave banke kojem prethodi suglasnost HNB-a. Nadalje, drugo glavno tijelo je Nadzorni odbor koji se sastoji od minimalno devet članova, a prethodi mu odabir Glavne skupštine u trajanju od četiri godine. Članovi nadzornog odbora trebaju imati znanja kako bi neometano mogli provoditi kontrolu nad poslovanjem banke, ali isto tako moraju razumjeti i značajke rizika kojima je banka izložena. Bitna činjenica je da mogu sudjelovati u sazivanju ili opozivu Uprave. Zadnje tijelo banke je Glavna skupština koja odlučuje o pitanjima koja su propisana Statutom banke, a nju saziva Uprava.

Zagrebačka banka u svom poslovanju veliku pozornost pridonosi upravljanju rizicima. Sama strategija upravljanja rizicima mora biti usklađena s poslovima koje banka provodi sa svojim klijentima kako ne bi došlo do pada poslovanja što u konačnici banci ne ide u prilog. Politikom banke jasno su definirani okviri upravljanja rizicima i poslovne aktivnosti. Kako bi se redovna aktivnost banke mogla provoditi nesmetano potrebna je usklađenost strategije upravljanja rizicima i samih poslovnih aktivnosti. Za većinu banaka, tako i Zagrebačku banku, najveći utjecaj na poslovanje imaju kreditni rizik, tržišni rizik i rizik likvidnosti koji su u drugom dijelu empirijskog istraživanja prikazani pojedinačno kroz analizu podataka iz godišnjih financijskih izvještaja navedene banke.

4.1.1. Upravljanje kreditnim rizikom

Pod pojmom kreditni rizik, Zagrebačka banka podrazumijeva mogući gubitak koji je nastao kao posljedica neispunjavanja obveza od suprotne ugovorne strane prema banci. Izložena je kreditnom riziku kroz aktivnosti davanja kredita, ulaganja i trgovanja. Načelo preuzimanja i upravljanja kreditnim rizikom temelji se na kreditnoj strategiji banke. Propisani sustavi i mjere redovito nadziru izloženost navedenom riziku te postoji li prekoračenje granice ukoliko je propisan limit.

„Banka ima jasno definirane ciljeve i politiku upravljanja kreditnim rizikom što obuhvaća:

- odobravanje rizičnih plasmana na temelju potpunog razumijevanja karakteristika klijenata, namjere i strukture transakcije i izvora otplate te temeljem analize prihvatljivosti instrumenata kreditne zaštite

- sustav za pravovremenu identifikaciju potencijalno rizičnih klijenata i strukturirano, ciljano upravljanje poslovnim odnosima s istim u cilju smanjenja troška kreditnog rizika te unapređenje kvalitete kreditnog portfelja banke/grupe
- uspostavljen sustav kontrola kojima se osigurava pravovremeno obavještanje relevantne razine odlučivanja o iznimkama u politikama, postupcima i limitima, radi poduzimanja adekvatnih mjera“ (Zagrebačka banka, 2020: 19).

Kreditni rizik u većini slučajeva povezuje se s kreditom iz razloga što je to glavni izvor financiranja pravnih (poduzeća) i fizičkih (stanovništvo) osoba. Prije nego banka odobri ugovor o kreditu, dužna je procijeniti njegovu kreditnu sposobnost jer ukoliko je banka procijenila da je kredit rizičniji za banku tada su i mjere osiguranja veće. Ukoliko banka procijeni da klijent zbog svoje nepovoljne financijske situacije nije prikladan za dobivanje kredita, velika je vjerojatnost da će mu zahtjev za kredit biti odbijen. Najveći dio izloženosti kreditnom riziku proizlazi iz procesa odobravanja stambenog kredita. Stambeni kredit podrazumijeva financiranje kupnje, gradnje, dogradnje ili pak uređenja nekretnine. Ovakav oblik kredita može dobiti osoba koja udovoljava zahtjevima banke. Kako bi se uspješno realizirao kredit, Zagrebačka banka provodi nekoliko osnovnih koraka u njegovom procesu realizacije, a to su: prikupljanje dokumentacije, procjena vrijednosti nekretnine, obrada kredita, sklapanje ugovora, zasnivanje založnog prava, ugovaranje naloga za plaćanje anuiteta/rata, mogućnost ugovaranja polica osiguranja (npr. požar), naknada za obradu kreditnog zahtjeva i isplata kredita na kraju.

Prema prethodno navedenim stavkama, može se zaključiti da Zagrebačka banka nastoji na nekoliko načina zaštititi svoje poslovanje od kreditnog rizika, ali ipak ga ne može u potpunosti izbjeći. Kao i druge banke, tako i Zagrebačka banka, nastoji provjeriti kreditnu sposobnost klijenta kroz pripadajuću dokumentaciju. Nakon što se provjere potrebni podaci ugovora se mjesečna rata na određeni broj godina uz pripadajuću kamatu, a u slučaju nepodmirenja obveza dolazi do prisilne prodaje nekretnine koja je založena i nemogućnosti dobivanja novog kredita. „Grupa Zagrebačke banke primjenjuje standardizirani pristup mjerenju kreditnog rizika u skladu s odredbama Uredbe (EU) br. 575/2013. Zagrebačka banka, u skladu sa strategijom UniCredit Grupe te intencijom što kvalitetnijeg praćenja i upravljanja kreditnim rizicima, u budućnosti planira u mjerenju kreditnog rizika implementirati pristup baziran na internim rejtinzima (IRB)“ (Zagrebačka banka, 2020: 18).

Izloženost kreditnom riziku ukazuje na iznos bilančnih si izvanbilančnih stavki koji su vezani za poslove banke. U nastavku tablica 2. prikazuje izloženost kreditnom riziku 2019.-2021. godine.

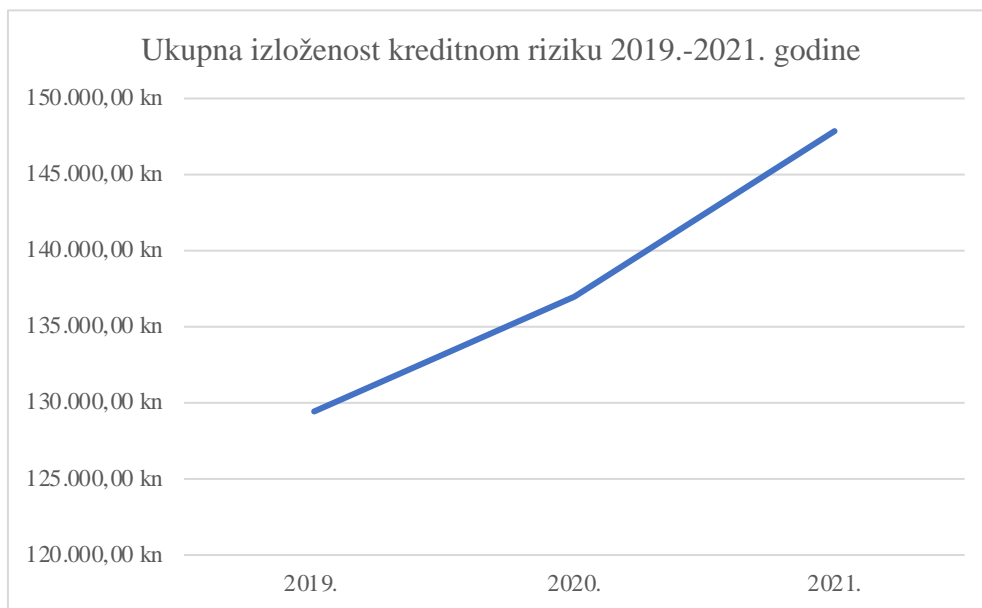
Tablica 2 Maksimalna izloženost kreditnom riziku (u mil. kn)

	2019.	2020.	2021.
Tekući računi kod HNB-a i drugih banaka	20.541	27.585	33.084
Obvezna pričuva kod HNB-a	6.317	5.436	6.121
Financijska imovina po fer vrijednosti kroz dobitak ili gubitak			
Dužničke vrijednosti koje se drže radi trgovanja	39	20	8
Derivativni financijski instrumenti	1.585	697	1.072
Financijska imovina po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit	11.493	10.206	9.819
Zajmovi i potraživanje od banaka	4.874	5.109	5.103
Zajmovi i potraživanja od komitenata	66.490	68.740	70.819
Ostala aktiva	13	-	-
Ukupna izloženost kreditnom riziku bilančnih stavki	111.353	117.793	126.026
Garancije i akreditivi	4.395	4.939	5.993
Neiskorišteni zajmovi, limiti po kreditnim karticama i ostale stavke	13.724	14.294	15.816
Ukupna izloženost kreditnom riziku izvanbilančnih stavki	18.119	19.233	21.809
Ukupna izloženost kreditnom riziku	129.472	137.026	147.835

Izvor: Godišnje izvješće Zagrebačke banke d.d. za 2019. – 2021. godinu, str. 182, 175 i 179.

Prethodna tablica prikazuje maksimalnu izloženost kreditnom riziku banke na dan 31. 12. za sve tri godine (2019., 2020. i 2021.). Prema podacima iz financijskih izvješća, bilančne stavke su iskazane po neto knjigovodstvenoj vrijednosti dok se izvanbilančne stavke temelje na točno odabranim iznosima, osim za neiskorištene zajmove koji se temelje na neiskorištenim iznosima. Od bilančnih stavki u tablici 2., najviše se ističu zajmovi i potraživanja od banaka i komitenata koji kroz godine raste. Ukupnost bilančnih stavki pokazuje da je najveća za 2021. godinu i za 126.026 mil. kn, što znači da se iznos, za razliku od 2020. godine, povećao za 8,33 mil. kn. Kod

izvanbilančnih stavki najveća pozornost usmjerena je na privlače neiskorištene zajmove, limite po kreditnim karticama i ostale stavke koje također predstavljaju rast tijekom godina, a svoju maksimalnu izloženost ostvaruju 2021. godine u iznosu od 15.816 mil. kn.

Grafikon 1 Ukupna Izloženost kreditnom riziku 2019. – 2021. godine (u mil. kn)

Izvor: Godišnje izvješće Zagrebačke banke d.d. za 2019. – 2021. godinu

Kada se sagleda ukupna izloženost kreditnog rizika može se vidjeti da kroz godine raste, ali u manjim iznosima. Navedeni podatak prikazan je i kroz grafikon 1 kako bi se tijekom tri godine rast krivulje mogao bolje uočiti.

4.1.2. Izloženost tržišnom riziku

Zagrebačka banka tržišni rizik definira kao promjenu cijena na tržištu koji svojim promjenama utječe na vrijednost prinosa banke. Osnovnim čimbenicima rizika podrazumijevaju se: valutni rizik, kamatni rizik, rizik kreditne marže, robni rizik, rizik volatilnosti, rizik statusa neispunjenja obveza i rizik kreditne migracije. „Priprema i provođenje strategije i politika za upravljanje tržišnim rizikom dio je postupka internog upravljanja tržišnim rizikom u banci koji podrazumijeva sveobuhvatan sustav internih akti, organizacijskog ustroja, unutarnjih kontrola te metodologija mjerenja, praćenja i upravljanja rizikom koji imaju za cilj usklađivanje profita rizičnosti sa sklonošću preuzimanja rizika.“ (Zagrebačka banka, 2020:20)

Organizacijske jedinice tržišni i likvidnosni rizik, prema podacima iz financijskih izvješća, smatraju zaduženim za redovito mjerenje, praćenje i izvještavanje o mogućoj izloženosti riziku. Provode kontrolu usklađenosti transakcija s uvjetima na tržištu, prate rizik ugovorene strane i daju ocjenu rizičnog profila. Sami sustav praćenja i upravljanja rizikom definiran je politikom tržišnog rizika. Kako bi sustav praćenja što bolje funkcionirao, rukovodstvo banke mora propisati limite koji se redovito prate internim aktima. U slučaju da se propisani limit preskoči, usvaja se mjera s ciljem vraćanja limita u granice dozvoljene izloženosti. Prema fin. izvješćima Zagrebačke banke (2020), kapitalni zahtjev za tržišni rizik dijeli se na: pozicijski, valutni i robni rizik.

Prema Zakonu o upravljanju rizicima (NN 1/2015, članak 4.) definira pozicijski rizik kao rizik gubitka koji proizlazi iz promjena cijena financijskih instrumenata ili izvedenih financijskih instrumenata, a koji se može se podijeliti na opći i specifični rizik. Opći pozicijski rizik nastaje zbog promjene kamatnih stopa dok specifični pozicijski rizik proizlazi iz promjena cijena pojedinačnog financijskog instrumenta. Zagrebačka banka navodi da je valutni rizik, onaj rizik kojem je institucija izložena u trenutku kada ima otvorenu deviznu poziciju u bilo kojoj stranoj valuti (euro, američki dolar, funta) te zlatu, a koji ujedno može dovesti do ostvarenja gubitka koji su prouzročeni međuvalutnim promjenama i promjenama vrijednosti zlata. Robni rizik ukazuje za gubitke uslijed promjene cijena roba.

Zbog teško dostupnih podataka u financijskim izvješćima banke, analizu tržišnog rizika nije bilo moguće provesti.

4.1.3. Upravljanje rizikom likvidnosti

Rizik likvidnosti Zagrebačka banka, prema dostupnim financijskim izvješćima, navodi da je potrebno osigurati dovoljnu količinu kapitala kako bi se obveze plaćanja izvršile u redovnom roku, a da pri tome ne ugrozi svoje buduće poslovanje. U poslovanju, banka se najčešće smatra likvidnom onog trenutka kada ispunjava svoje obveze u vrijeme predviđenog roka. Također, opće je poznato da se likvidnosni rizik ne može namiriti iz kapitala te kao takav ne koristi se u izračunu ekonomskog kapitala. Glavni cilj upravljanja likvidnošću banke jest osigurati ravnotežu između novčanih priljeva i odljeva što u nastavku prikazuje tablica 3.

Tablica 3 Prikaz novčanih priljeva i odljeva za 2019., 2020. i 2021. godinu (u HRK)

	2019.		2020.		2021.	
	IZNOS	PONDERIRANI IZNOS	IZNOS	PONDERIRANI IZNOS	IZNOS	PONDERIRANI IZNOS
UKUPNA HQLA	33.465	33.351	41.844	41.751	50.431	50.335
Gotovina i rezerve kod Centralne banke	18.718	18.718	26.783	26.783	31.906	31.906
Imovina (Razina 1 i Razina 2)	14.747	14.633	15.061	14.968	18.525	18.429
UKUPNI NETO LIKVIDNOSNI ODLJEVI	105.530	19.275	115.687	23.107	125.539	25.425
ZAHTJEV LIKVIDNOSNE POKRIVENOSTI (%)	173%		181%		198%	
PRILJEVI	12.079	8.409	11.498	8.145	11.689	6.485
Priljevi od potraživanja (prihodujući)	945	523	832	462	897	494
Ostali priljevi	11.134	7.886	10.666	7.683	10.792	5.991
75% odljeva	-	20.763	-	7.683	-	5.991
ODLJEVI	117.609	27.684	127.185	30.790	137.228	31.416
Depoziti stanovništva i MSP klijenata	61.968	5.317	66.857	5.722	75.177	6.596
Veliki izvori financiranja	37.011	21.430	40.414	24.018	38.988	23.041
Kreditne i likvidnosne linije	18.630	937	19.914	1.050	23.063	1.779
Razina upozorenja	110%		118%		112%	
Limit	101%		110%		107%	

Izvor: Godišnje izvješće Zagrebačke banke d.d. za 2019. – 2021. godinu, str. 207, 219 i 220.

Prethodna tablica pokazuje novčane priljeve i odljeve Zagrebačke banke kroz tri godine. Točnije prikazuje zahtjeve likvidnosne pokrivenosti (*eng. Liquidity Coverage Ration - LCR*) kojima nastoji prikazati omjere likvidne imovine (HQLA) i njezinih očekivanih neto odljeva. Iz tablice se može vidjeti kako HQLA obuhvaća gotovinu, rezerve centralne banke i imovinu čiji iznosi u razdoblju od tri godine značajno variraju. Neto likvidnosne odljeve banka računa kao razliku između novčanih priljeva i odljeva, a najveći likvidnosni odljevi ostvareni su 2021. godine u iznosu od 125.539 mil. kn čiji zahtjev likvidnosne pokrivenosti iznosi gotovo 200 %, točnije 198 %, što znači da su dostupna sredstva u tom razdoblju bila dovoljna za pokrivanje novčanih odljeva. Ukupnost

priljeva čini zbroj priljeva od potraživanja i ostali priljevi. Kroz godine navedeni priljevi osciliraju pa su tako za 2019. godinu iznosili 12.079 mil. kn, za 2020. godinu 11.498 mil. kn i za 2021. godinu 11.689 mil. kn. Zadnja stavka u tablici su odljevi koji se sastoje od ukupnog zbroja depozita stanovništva, izvora financiranja i kreditne likvidnosti. Za razliku od priljeva, odljevi kroz tri godine rastu te je najveći odljev zabilježen 2021. godine u iznosu od 137.228 mil. kn. Može se zaključiti kako je rizik likvidnosti po pitanju priljeva i odljeva loš iz razloga što su odljevi veći od priljeva.

„Glavni faktori za ublažavanje rizika su:

- monitiranje kratkoročne (dnevne) i strukture (mjesečno) likvidnosti
- primjenjivi plan postupanja u kriznim situacijama s provedivim popisom aktivnosti u slučaju aktivacije Plana koji održava realno stanje
- „ublaživač pada“ kojim se pokrivaju neočekivani odljevi
- jasno i redovno testiranje otpornosti na stres“ (Javna objava Grupe Zagrebačke banke, 2021:23).

Ukoliko banka ne koristi nijedan od prethodno navedenih faktora, to ujedno signalizira da se banka nalazi u problemu jer je likvidnost poslovanja uvjet opstanka na tržištu.

4.2. Struktura i upravljanje rizicima poslovanja Privredne banke Zagreb d.d.

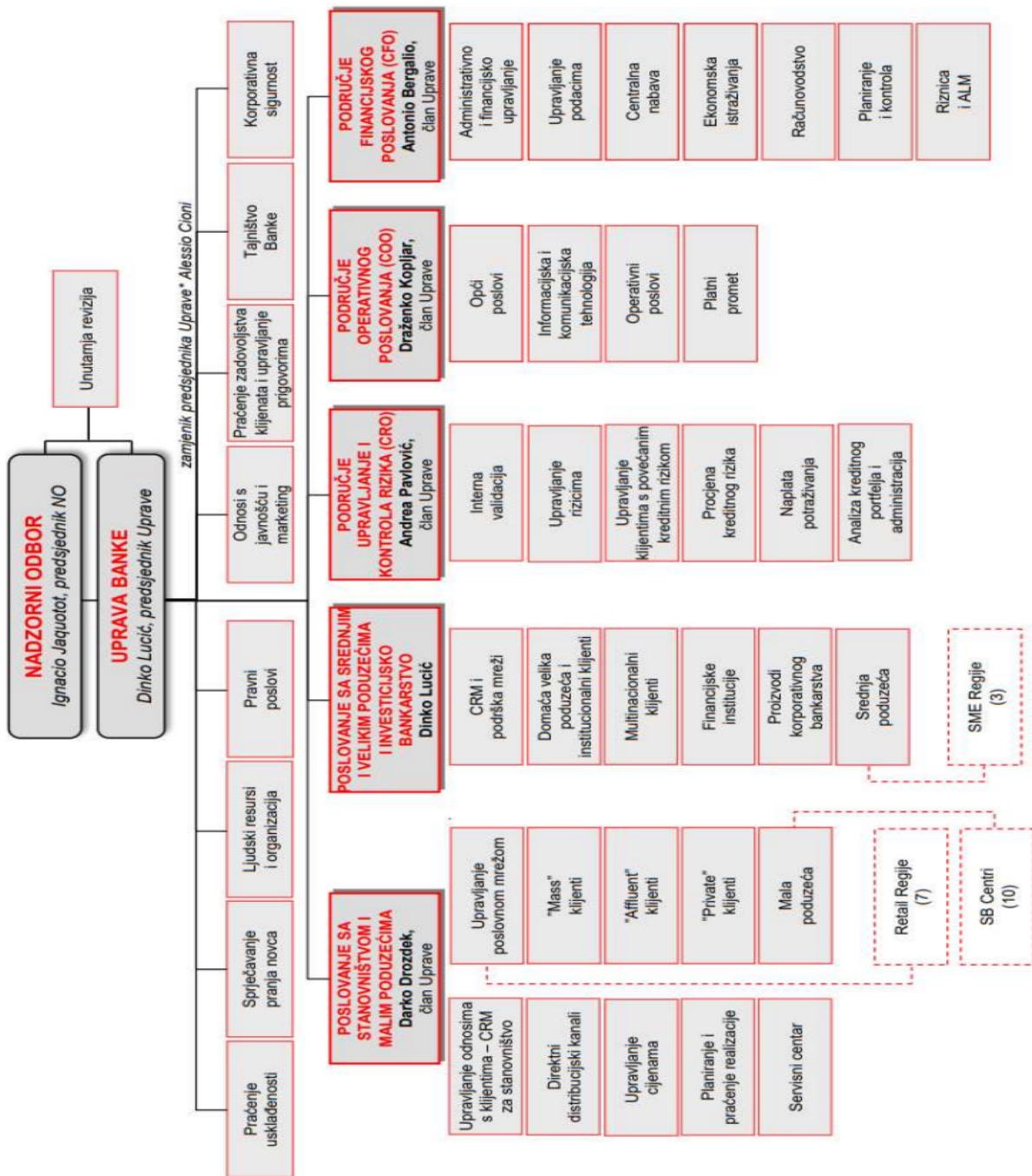
Privredna banka Zagreb d.d. (PBZ) osnovna je 1966. godine na temelju bankarske tradicije Prve hrvatske štedionice koja je osnovana 1846. godine od strane članova Poljoprivrednog saveza Hrvatske i Slavonije. Krajem 1999. godine svoje poslovanje privatizira od strane talijanske banke – Banca Commerciale Italiana (BCI) koja je ostvarila 66,3 % vlasničkog udjela dok je Vlada Hrvatske svoj udio smanjila na 25 %. Nakon toga, BCI postaje dijelom grupacije Gruppo Intesa koja na svojim službenim internetskim stranicama banke Intesa Sanpaolo navodi da se smatra jednom od glavnih talijanskih grupacija u financijama, a u Europi se ubraja među deset najvećih banaka. U siječnju 2007. godine grupacija se je spojila sa Sanpaolo IMI te je formirana nova grupacija pod nazivom Intesa Sanpaolo koja posluje i danas, a koja u svoje poslovanje uključuje i PBZ.

Poslovnu strategiju PBZ nastoji usavršavati kroz suvremene oblike bankarskog poslovanja i razvijanjem novih proizvoda koje nastoji pružiti svojim klijentima. Prema podacima sa službenih mrežnih stranica PBZ-a nagrađena je za pružanje bankarskih usluga, ostvarivanje pozitivnog poslovnog rasta i inovacije proizvoda s nekoliko međunarodnih nagrada i priznanja od uglednih časopisa poput Euromoneva, The Banker, Global Financea itd. dok je u RH nagrađena od strane institucije poput Hrvatske gospodarske komore. Nakon Zagrebačke banke prema godišnjem financijskom izvješću za 2021. godinu Privredna banka Zagreb smatra se drugom najvećom bankom na području RH prema ukupnoj dobiti, a poslovanje provodi u 244 poslovnici i ima 1.073 bankomata čime uspjeva pokriti teritorij RH. Banka stanovništvu nudi nekoliko usluga od koji su tekuće, kartično poslovanje, kreditni proizvodi najčešći dok su usluge savjetovanja, štednje i usluge vezane za nekretnine nešto manje prihvaćene.

PBZ zadovoljava potrebe svojih klijenata po pitanju financijskih transakcija i iz tog razloga određene usluge mogu se svrstati u definirane kategorije koje propisuje Grupa PBZ prema svojim financijskim izvještajima, a to su:

- PBZ Card d.d. – provodi usluge kartičnog poslovanja klijenata
- PBZ Leasing d.o.o. – provodi usluge lizinga (najam nekretnina, vozila i sl.)
- PBZ stambena štedionica d.d. – nudi klijentima usluge štednje
- PBZ Croatia osiguranje d.d. – osigurava upravljanje mirovinskim fondovima.

Organizacijska shema PBZ jasno pokazuje tko upravlja bankom i tko nosi glavnu odgovornost u poslovanje. „Uspostavljena je organizacijska struktura koja omogućuje učinkovitu komunikaciju i suradnju na svim organizacijskim razinama te primjeren tijek informacija, ograničava i sprječava sukob interesa i omogućuje jasan i dokumentiran proces donošenja odluka“ (PBZ, 2021: 10). Cilj organizacijske sheme je prikazati učinkovitu raspodjelu poslova i odgovornosti korporativnih tijela, osigurati stratešku kontrolu, zaštititi imovinu banke te provoditi funkciju upravljanja s naglaskom na rizike banke. Glavni organi banke koji provode praksu korporativnog upravljanja su: Uprava banke, Nadzorni odbor i Glavna skupština, a u nastavku je slikom 5 prikazana organizacijska shema PBZ-a.

Slika 5 Organizacijska shema Privredne banke Zagreb d.d.

Izvor: Godišnje izvješće za 2021. godinu Privredne banke Zagreb d.d., str. 29.

Kako bi se PBZ, uspješno ogradila od rizika koji sa sobom donosi gubitke, prema podacima iz financijskih izvješća (2021), propisala je Opća pravila za upravljanje rizicima koji su vezani za katalog rizika, strategiju kako upravljati rizicima, planiranje kapitala i na koji način politika djeluje na upravljanje rizicima. Strateškim putem, banka nastoji na godišnjoj razini utvrditi koliku visinu rizika je spremna preuzeti u odnosu na planirani kapital, a da pri tome ne dovede u pitanje poslovanje. Kako bi strateško planiranje bilo u skladu s poslovnom strategijom, ali i makroekonomskim okruženjem potrebno je voditi računa u kojem se poslovnom stanju banka nalazi. Strategijom su jasno definirana pravila upravljanja rizicima koji sadrže propisane limite rizika dok politika upravljanja rizicima utvrđuje potrebne smjernice za ovladavanje rizika te se postavljaju osnovni limiti u odnosu na profil rizičnosti skupine rizika. Limit rizika, prema pravilima banke, mora se redovito kontrolirati kako bi poslovanje bilo usklađeno. Ključni uvjet za redovno izvršavanje aktivnosti banke je usklađenost između strategije i politike upravljanja rizicima banke. PBZ primjenjuje nekoliko vrsta rizika koji za njezino poslovanje imaju najveći utjecaj i značaj, a to su: kreditni rizik, tržišni rizik i rizik likvidnosti koji su ujedno u empirijskom dijelu rada prikazani pojedinačno kroz analizu godišnjih izvještaja banke.

4.2.1. Upravljanje kreditnim rizikom

Najznačajnija vrsta rizika kojem je PBZ izložena je kreditni rizik. Prema navodima iz financijskih izvješća banke (2021), smatra se da je banka izložena riziku kroz poslovne aktivnosti koje najčešće uključuju trgovanje na tržištu, davanje kredita klijentima te ulaganje sredstava. Kreditni rizik pod svojim značenjem podrazumijeva da novčani tokovi od kredita ili drugih instrumenata od strane dužnika neće u potpunosti biti podmireni jer je PBZ kreditnom riziku primarno izložena kroz proces odobravanja kredita. Sama banka rizikom upravlja na temelju zahtjeva koje propisuje HNB i politika PBZ Grupe gdje se kreditna izloženost redovno uspoređuje sa zadanim limitima, a ukoliko dođe do prekoračenja nadležna tijela ga politikom poslovanja vraćaju u prvobitno stanje.

„Najvažniji tipovi instrumenata osiguranja kod kreditnog rizika prema PBZ su sljedeći:

- novčani depoziti za kojeg postoji ugovorom utvrđeno ovlaštenje (banke) da se upotrijebi za naplatu potraživanja, a kojim deponent ne može raspolagati do krajnjeg podmirenja obveza

- jamstvo vlade RH
- zalog vrijednosnih papira koji su izdani od strane RH ili HNB-a
- neopoziva garancija ili supergarancija izdana od strane domaće ili inozemne banke
- polica osiguranja rizičnog proizvoda izdana od HBOR-a
- zalog udjela u investicijskim fondovima kojima upravlja PBZ Invest
- hipoteka/zalog/fiducija nad nekretninama, pokretninama ili vrijednosnim papirima drugih izdavatelja“ (Godišnje izvješće Privredne banke Zagreb d.d., 2020: 182).

U nastavku slijedi tablica 4. koja ukazuje na maksimalnu izloženost PBZ kreditnom riziku u 2021. godini.

Tablica 4 Maksimalna izloženost kreditnom riziku Privredne banke Zagreb d.d. za 2021. godinu (u HRK)

	2021.
Novac i tekući računi kod banaka	24.811
Sredstva kod HNB-a	4.533
Financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka	1.135
Derivirana financijska imovina	37
Promjena fer vrijednosti zaštićenih stavki u zaštiti portfelja od kamatnog rizika	-3
Kredit i predujmovi bankama	4.659
Kredit i predujmovi komitentima	53.835
Investicijske vrijednosnice	9.387
Ostala imovina	49
UKUPNO	98.443
Potencijalne i preuzete obveze	18.122
UKUPNA IZLOŽENOST KREDITNOM RIZIKU	116.565

Izvor: Godišnje izvješće Privredne banke Zagreb d.d. za 2021. godinu, str. 168.

Podaci iz tablice 4 prikazuju maksimalnu izloženost kreditnom riziku za 2021. godinu dok podaci za 2019. i 2020. godinu izostavljeni su zbog drugačijeg načina izvješćivanja u financijskom izvješću banke. Iz tablice se može iščitati ukupan iznos izloženosti kreditnom riziku koji je uvećan

za potencijalne i preuzete obveze te iznosi preko 116 mil. kn. Kao najznačajnija skupina mogu se navesti krediti i predujmovi komitenata koji iznose 53.835 mil. kn i time zauzimaju prvo mjesto dok krediti i predujmovi banaka iznose 4.659 mil. kn. Osim kredita, za prikaz maksimalne kredite izloženosti značajnu ulogu imaju novac i tekući računi kod središnje banke kao i sredstva kod HNB-a u iznosu nešto manjem od 30 mil. kn. Nadalje, podaci u tablici prikazuju financijsku imovinu po fer vrijednosti u iznosu od 1.135 mil. kn, deriviranu financijsku imovinu od 37 mil. kn, investicijske vrijednosnice u iznosu od 9.387 mil. kn te ostala imovina od 49 mil. kn. Promjena fer vrijednosti zaštićenih stavki u zaštiti portfelja od kamatnog rizika predstavlja negativnu stavku (-3 mil. kn) koja je zabilježena za 2021. godinu.

Nadalje, tablica 5. prikazuje odnos kreditnog rizika za 2019. i 2020. godinu. Kreditni rizik za 2021. godinu u ovom dijelu tablice je izostavljen zbog nedostupnosti podataka i drugačijeg načina izvješćivanja u financijskom izvješću banke. Iz tablice 5. mogu se usporediti kreditni rizici za 2019. i 2020. godinu. Razlog zbog kojeg su ovi podaci odvojeni od tablice 4. jest taj što se za 2019. godine prikazuje rizik prema IRB pristupu te su zbog lakše usporedivosti podaci razdvojeni u dvije tablice. Prema podacima za obje godine stanovništvo, trgovačka društva i središnje banke iznose nula što ih svrstava u rizičnije skupine. Nadalje, prema IRB pristupu kreditni rizik je u odnosu na 2019. godinu narastao za 58 mil. kn te za 2020. godinu iznosi 6.634 mil. kn. Standardni pristup rizika koji je vezan za središnju banku porastao je za 2020. godinu u odnosu na 2019. godinu te iznosi 41.625 mil. kn. Rizik institucije također se je povećao za 2020. godinu te iznosi 6.593 mil. kn. Rizik trgovačkog društva porastao je u odnosu na 2019. godinu i iznosi 18.543 mil. kn dok rizik stanovništva pokazuje blagi pad od 7,19% 2020. godine u odnosu na 2019. godinu. Navedene godine nisu zabilježile pojavu novih kategorija rizika, osim rizika koji su vezani za međunarodne organizacije koji bilježe podatke samo za 2019. godinu. Ostale kategorije nisu se značajnije mijenjale. Može se zaključiti kako je ukupan porast prema standardnom pristupu porastao na iznos od 120.658 mil. kn za 2020. godinu.

Tablica 5 Kreditni rizik za 2019. i 2020. godinu (u HRK)

	2019.	2020.
Izloženosti prema središnjim državnim ili središnjim bankama	0	0
Institucije	0	0
Trgovačka društva	5.954	6.084
Stanovništvo	0	0
Izloženosti vlasničkih ulaganjima	42	48
Druge izloženosti	580	502
UKUPNI IRB PRISTUP	6.576	6.634
Središnje države ili središnje banke	20.023	41.625
Jedinice područne (regionalne) ili lokalne samouprave	2.039	2.489
Subjekti javnog sektora	4.950	5.065
Multilateralne razvojne banke	80	78
Međunarodne organizacije	189	0
Institucije	5.845	6.593
Trgovačka društva	16.362	18.543
Stanovništvo	29.187	27.088
Osigurano hipotekama na nekretninama	9.439	11.549
Izloženosti u statusu neispunjavanja obaveza	1.639	1.907
Visokorizične stavke	156	303
Pokrivene obveznice	0	0
Potražnja prema institucijama i trgovačkim društvima s kratkoročnom kreditnom procjenom	0	0
Subjekti za zajednička ulaganja	79	81
Izloženosti vlasničkim ulaganjima	95	15
Druge izloženosti	20.041	5.322
UKUPNO STANDARDIZIRANI PRISTUP	110.124	120.658
UKUPNA IZLOŽENOST (STANDARDIZIRANI + IRB)	116.700	127.292

Izvor: Bonitetno izvješće Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. i 2020. godinu, str. 62 i 67.

4.2.2. Izloženost tržišnom riziku

Banke koje posluju na tržištu s financijskim instrumentima najčešće se suočavaju sa tržišnim rizikom. „Svi instrumenti kojima se trguje izloženi su tržišnom riziku, odnosno riziku da bi buduće promjene u tržišnim cijenama, kao što su promjene u kamatnim stopama, cijenama vlasničkih vrijednosnica, valuti i kreditnoj marži mogle utjecati na prihode Grupe ili vrijednost financijskih instrumenata“ (PBZ, 2021: 192). PBZ tijekom poslovanja nastoji provoditi kontrolu izloženosti tržišnom riziku putem unutarnjih prihvatljivih parametara kako bi osigurala svoju solventnost. Kako su strategijom i politikom banke te odredbama Uprave o politici rizika koji se na razini banke utvrđuje jednom godišnje utvrđeni limiti za kreditni rizik, tako su utvrđeni i za tržišni rizik. Banka kod mjerenja tržišnog rizika koristi nekoliko tehnika upravljanja tržišnim rizikom, a neke od njih su: VaR (*Value at Risk*)⁷, limiti izdavatelja, pozicijska izloženost, PVO1 metode (sadašnja vrijednost utjecaja promjene postotnog boda na kretanje kamatne stope) i stop loss limit.

Prema podacima iz financijskih izvješća (2021) PBZ posjeduje nekoliko glavnih elemenata za Upravljanje tržišnim rizikom:

- VaR metodologija i retroaktivno testiranje
- osjetljivost tržišnih rizika
- mjerenje fer vrijednosti
- mjerenje razina
- indikatori dobiti i gubitka
- testiranje otpornosti na stres i analiza scenarija
- procedura za praćenje i mjerenje izloženosti riziku druge ugovorene strane i riziku namire.

O samoj izloženosti i iskorištenosti limita prema pravilima banke, svakodnevno se dostavljaju nove informacije višem i nižem rukovodstvu koji proučava tijek rizika.

⁷ VaR „je statistika koja kvantificira opseg mogućih financijskih gubitaka unutar tvrtke, portfelja ili pozicije tijekom određenog vremenskog okvira“ (Investopedia, 2022). Predvodi kao rizična vrijednost, a najčešće ju koriste investicijske i poslovne banke za određivanje potencijalnih gubitaka.

Zbog teško dostupnih podataka, analiza za ovu vrstu rizika PBZ banke nadilazi mogućnosti pisanja rada, stoga je tržišni rizik u svrhu empirijskog istraživanja pojašnjen teorijski kroz njegovu ulogu i upravljanje.

4.2.3. Upravljanje rizikom likvidnosti

PBZ banka rizik likvidnosti smatra kao rizik gubitka koji proizlazi iz nemogućnosti da suprotna strana podmiri svoje novčane obveze po dospjeću. Kako bi sustav u banci funkcionirao, banka je uspostavila odgovarajući sustav kontrole rizika likvidnosti u cilju očuvanja svoje stabilnosti. Poslovnom strategijom banka prati rizik likvidnosti te nadzire moguće promjene koje se javljaju u financiranju prilikom ostvarivanja ciljeva, a osim toga primjenjuje i zakonodavne standarde koji su propisani od strane HNB-a kao što je npr. minimalni koeficijent likvidnosti, obvezna pričuva kod HNB-a i ostalo. PBZ, prema navodima iz financijskih izvještaja (2021), primjenjuje interne limite za mjerenje i praćenje rizika likvidnosti koji sadrži osnovne aktivnosti i pokazatelje, a to su: praćenje razina likvidnosti, kratkoročna neusklađenost i kratkoročna neusklađenost u ekstremnim slučajevima, projekcija novčanog toka te indikatori za planove postupanja u kriznim situacijama. Također, PBZ kontrolu nad rizikom likvidnosti provodi svakodnevno dok potrebu za kratkoročnom likvidnosti planira svakog mjeseca za sljedeći mjesec.

Rizik likvidnosti za promatranu banku, prikazan je s aspekta novčanih priljeva i odljeva tablicama 6 i 7 za razdoblje od 2019. do 2021. godine.

Tablica 6 Visokokvalitetna likvidna imovina i novčani odljevi Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. – 2021. godinu (u HRK)

	2019.	2020.	2021.
VISOKOKVALITETNA LIKVIDNA IMOVINA			
1. Ukupna visokokvalitetna likvidna imovina	26.119	25.411	31.357
NOVČANI ODLJEVI			
Depoziti stanovništva i depoziti malih poduzeća:	-3.936	-4.121	-4.563
Stabilni depoziti	-2.332	-2.529	-2.846
Manje stabilni depoziti	-1.604	-1.591	-1.714
Neosigurani izvori financiranja velikih klijenata	-451	12.816	-14.567
Dodatni zahtjev	-1.308	-1.348	-1.643
Odljevi povezani s izloženosti izvedenica i drugim zahtjevima u pogledu kolaterala	-273	-183	-209
Kreditne i likvidnosne linije	-1.035	-1.165	-1.434
Druge ugovorne obveze financiranja	-5	-33	-19
Druge obveze potencijalnog financiranja	-1.013	-909	-612
16. UKUPNI NOVČANI ODLJEVI	-17.702	-19.228	-21.405

Izvor: Bonitetno izvješće Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. – 2021. godinu, str. 97, 97 i 95.

Tablica 7 Novčani priljevi Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. – 2021. godine (u HRK)

	2019.	2020.	2021.
NOVČANI PRILJEVI			
Priljevi od potpuno prihodujući izloženosti	3.727	8.579	7.893
Ostali novčani priljevi	180	177	139
20. UKUPNI NOVČANI PRILJEVI	3.907	9.062	8.031
Priljevi na koje se primjenjuje gornja granica od 75%	4.407	9.062	8.031
UKUPNA PRILAGODNA VRIJEDNOST			
ZAŠTITNI SLOJ LIKVIDNOSTI	26.119	25.411	31.357
UKUPNI NETO NOVČANI ODLJEVI	13.816	11.722	13.373
KOEFICIJENT LIKVIDNOSNE POKRIVENOSTI	189%	217%	234%

Izvor: Bonitetno izvješće Privredne banke Zagreb d.d. za 2019. – 2021. godinu, str. 88, 98 i 96.

Kada se promatra rizik likvidnosti, iz prethodnih tablica (6 i 7) potrebno je usporediti tri stavke: visokokvalitetno likvidnu imovinu, novčane odljeve i priljeve za sve tri godine koje se uspoređuju. Ukupna visokokvalitetna likvidna imovina ostvarila je rast tijekom tri godine, gdje je u 2021.

godini dosegla porast od 23,40% više u odnosu na 2020. godinu. Nakon toga, kada se usporede podaci novčanih odljeva mogu se primijetiti oscilacije u iznosima tijekom godina, tako je u odnosu na 2019. godinu iznos za 2020. godinu porastao za 12.186 mil. kn dok je za 2021. godinu pao za 22.598 mil. kn. Rast novčanih odljeva za 2020. godinu rezultira rastom neosiguranih izvora financiranja velikih klijenata u iznosu od 12.816 mil. kn dok za 2021. godinu pad novčanih odljeva rezultira padom neosiguranih izvora financiranja velikih klijenata.

Novčani priljevi, tijekom tri godine su rasli i padali te je zbog toga stavka iz tablice 7, priljevi od potpuno prihodujući izloženosti također prvo ostvarila rast, a zatim pad. Za 2020. godinu novčani priljevi ostvarili su rast od 5.155 mil. kn dok su za 2021. godinu ostvarili pad u iznosu od 1.031 mil. kn. Kao jedan od najvažnijih pokazatelja rizika likvidnosti promatra se koeficijent likvidnosne pokrivenosti koji se dobije kao omjer visokokvalitetne likvidne imovine te neto novčanih odljeva i ujedno taj pokazatelj mora biti veći ili jednak od 100 %. U slučaju PBZ banke, koeficijent likvidnosti tijekom tri godine bilježi rast te se nalazi na zadovoljavajućoj razini, tako se u 2020. godini povećao za 28 % dok se u 2021. godini povećao za 17 %. Zaključno se može vidjeti, da su novčani priljevi u odnosu na novčane odljeve porasli do 2021. godine što je ujedno i dobro jer tada banka ostvaruje profit i postiže svoju likvidnost.

5. Rasprava

Kako bi se u diplomskom radu postigao zadani cilj, u radu je provedena analiza dvaju financijskih posrednika koji su najznačajniji za Republiku Hrvatsku, a to su: Zagrebačka banka d.d. i Privredna banka Zagreb d.d., a samo empirijsko istraživanje banaka provedeno je za tri godine od 2019. do 2021. godine. Banke se u Republici Hrvatskoj smatraju najdominantnijim institucijama u financijskom sustavu te je to bio jedan od glavnih razloga zašto su za analizu u istraživanju analizirane banke.

Na temelju provedene analize Zagrebačke banke d.d., zaključuje se da Zagrebačka banka uspješno upravlja rizicima. Tijekom poslovanja, rizicima upravlja politika banke koja uključuje ocjenu rizičnosti, zatim definira značajke rizika, provodi unutarnje kontrole te druge poslove koje su utvrđene Zakonom o kreditnim institucijama. Analizom je utvrđeno da je najčešći rizik – *kreditni rizik* koji tijekom tri godine raste kroz povećanje zajmova i potraživanja komitenata i oscilacije zajmova i potraživanja od banaka. Također, rast izloženosti kreditnom riziku rezultat je odobravanja stambenog kredita kojeg klijenti ostvaruju za potrebe kupnje ili gradnje nekretnine. Međutim, u nastavku analize prikazan je tržišni rizik koji je manje zastupljen dok rizik likvidnosti podmiruje obveze u predviđenom roku. Rizik likvidnosti prikazan je kroz novčane priljeve i novčane odljeve koji kroz razdoblje od tri godine osciliraju pa tako novčani odljevi rastu dok novčani priljevi padaju što pokazuje da se likvidnost Zagrebačke banke d.d. smanjila. Druga banka koja je analizirana je Privredna banka Zagreb d.d. koja se prema ostvarenoj dobiti smatra drugom najvećom bankom u RH. S ciljem zaštite od rizika banka se vodi strategijom i politikom upravljanja. Visoku značajnost tijekom 2021. godine PBZ daje kreditnom riziku i riziku likvidnost dok tržišni rizik svrstava u kategoriju niske značajnosti. Kreditni rizik Privredne banke Zagreb d.d., usmjeren je na kredite koji čine najveći dio imovine banke što pokazuju podaci o kreditima i predujmovima komitentima i bankama za 2021. godinu. Zatim, rizik likvidnosti ukazuje da je PBZ tijekom godina likvidna iz razloga što su novčani priljevi veći od novčanih odljeva što znači da ostvaruje pozitivan rezultat.

Zaključno, obje banke s obzirom na veličinu svojeg poslovanja moraju konstantno pratiti rizične aktivnosti. Analizirajući utjecaj rizika zaključeno je da kreditni rizik za obje banke najznačajniji što je ujedno i ključna stavka u empirijskom istraživanju jer navedeni rizik za obje banke

predstavlja rast tijekom promatranog razdoblja. Osim toga, obje banke ukazuju na to da posluju pozitivno što znači da su im prihodi veći od rashoda, tj. više se financiraju iz vlastitog kapitala, a pri tome smanjuju zaduženost. Nadalje, provode društveno odgovorno poslovanje, poštuju zakone i brinu o potrošačima. Informacije o njihovom poslovanju kao i rezultatima na mjesečnoj, kvartalnoj, polugodišnjoj ili godišnjoj razini mogu se pronaći na službenim mrežnim stranicama. U radu je spomenuto da je PBZ dobitnik nekoliko nagrada što je pokazatelj važnosti, prepoznatljivosti i kvaliteti njezinog rada, a ujedno je i dokaz efikasnog i uspješnog poslovanja.

6. Zaključak

Financijski sustavi složeni su mehanizmi koji su zasebni za svaku zemlju, a čije se djelovanje odvija putem financijskih tržišta, financijskih instrumenata i financijskih institucija koji su većinom promatrani s aspekta financijskog posredništva. Sama struktura financijskog sustava dijeli se na: financijske posrednike (investicijski posrednici, depozitne institucije i investicije ugovorene štednje) i financijska tržišta (tržište novca i tržište kapitala). Financijski posrednici u financijskom sustavu utječu na tijek novčanih transakcija na financijskom tržištu. U RH financijskim sustavom dominiraju poslovne banke (npr. kreditne institucije) i to čak na tri tržišta: novčanom, deviznom i tržištu kapitala, a svoje poslovanje provode preko HNB-a.

Nadalje, u radu su prezentirani rizici putem kojih financijski posrednici – *banke* nastoje predvidjeti ukupnu izloženost prema svakom od navedenih rizika. Kreditni rizik zbog svojih karakteristika ima najveći utjecaj na ostvarivanje dobiti ili gubitka banke dok rizik likvidnosti ovisi o podmirivanju obveza banke u definiranom roku. Tržišni rizik najčešće nastaje zbog neizvjesnosti na tržištu, tj. zbog nepovoljnih promjena cijena na tržištu. Politika banke treba se voditi strategijom koja osigurava sigurnost poslovanja.

U radu su prezentirane dvije banke, kao glavne predstavnice financijskih posrednika u RH, kroz tri godine. Na temelju usporedbe dostupnih podataka iz godišnjih financijskih izvještaja Zagrebačke banke d.d. i Privredne banke Zagreb d.d., može se zaključiti da Zagrebačka banka d.d. ostvaruje veći utjecaj na rizike. Glavni razlog tome je ostvarena veća dobit tijekom godine u odnosu na Privrednu banku Zagreb d.d. Nadalje, zbog svoje uspješnosti i sigurnog poslovanja iz godine u godinu privlače veći broj korisnika usluga. Pokazatelj kreditnog rizika u promatranom razdoblju za obje banke raste što znači da klijenti sve više koriste usluge kredita. S druge strane, Privredna banka Zagreb d.d. za sve tri godine ostvaruje bolju likvidnost u odnosu na Zagrebačku banku d.d. što znači da u predviđeno vrijeme podmiruje sve svoje dospjele obveze te su joj novčani odljevi manji od novčanih priljeva. Temeljem svega što je navedeno, zaključeno je da odgovorno bankarsko poslovanje mora sadržavati jasno definiranu politiku i regulativu kojom upravlja rizicima jer one predstavljaju glavne smjernice stabilnog bankarskog poslovanja.

Literatura

Popis knjiga:

1. Andrijanić I., Gregurek M. i Merkaš Z. (2016). *Upravljanje poslovnim rizicima*. Zagreb: Libertas i Plejda.
2. Bodie, Z., Kane A. i Marcus J.A. (2006). *Počela ulaganja: 4. izdanje*. Zagreb: MATE.
3. Jakovčević D. i Jolić I. (2013). *Kreditni rizik*. Zagreb: RRIF.
4. Kolaković M. (2003). *Teorija intelektualnog kapitala, Ekonomski pregledi, br. 54*. Zagreb.
5. Mishkin S. F. (2010). *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta: 8. izdanje*. Zagreb: MATE.
6. Matić B. (2016). *Međunarodno poslovanje – institucije, pravila, strategije*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb.
7. Matić B. (2016). *Poslovanje u vanjskoj trgovini*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb.
8. Novak B. (2001). *Krizno komuniciranje i upravljanje opasnostima*. Zagreb: Binoza Press.
9. Novak B. (2005). *Financijska tržišta i institucije*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek.
10. Van Greuning H. & Brajović Bratanović S. (2006). *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima: 2. izdanje*. Zagreb: Mate
11. Saunders A. & Millon Cornett M. (2018). *Financial Institutions Management. A risk management approach*. New York: Ninth Edition.
12. Šarlija N. (2008). Nastavni materijali kolegija Kreditna analiza – 7. poglavlje *Modeli ocjene rizičnosti poduzeća*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek.

Materijali sa predavanja:

1. Pekanov Starčević, D., Zrnić A. (2019). Nastavni materijali kolegija Financijsko posredništvo, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek.

Popis članaka:

1. Čulinović-Herc, E. (2007). Investicijski fondovi koji ulažu u nekretnine prema Zakonu o investicijskim fondovima. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 28(1), 75-106.
2. Tušan, B. (2009). Upravljanje rizicima upotrebom financijskih derivata u RH. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 7 (1), 107-120.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/63589>.
3. Pongrac, B. & Majić, T. (2015). Upravljanje poslovnim rizicima. *Tehnički glasnik*, 9 (1), 94-98.

Popis literature s Interneta:

1. Britannica: stečaj Barings banke. Dostupno na: <https://www.britannica.com/event/bankruptcy-of-Barings-Bank> (pristupljeno: 23. 6. 2022.).
2. Hrvatska narodna banka: Definiranje financijskog sustava. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh> (pristupljeno: 9. 5. 2022.).
3. Hrvatska narodna banka: Bilten 2020. godine. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/3038463/hbilt256.pdf/6a83124d-6745-3e63-2c87-1b617256985e> (pristupljeno: 21. 6. 2022.).
4. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga: Investiciji fondovi. Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/getfile.ashx/?fileId=42495> (pristupljeno: 20. 6. 2022.).
5. Investopedia: Što je VaR?. Dostupno na: <https://www.investopedia.com/terms/v/var.asp> (pristupljeno: 24. 6. 2022.).
6. Institut za javne financije: Moralni hazard. Dostupno na: <https://www.ijf.hr/hr/korisne-informacije/leksikon-javnih-financija/14/slovo/m/> (pristupljeno: 23. 6. 2022.).
7. Narodne novine: Zakon o elektroničkom novcu. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/426/Zakon-o-elektroni%C4%8Dkom-novcu> (pristupljeno: 10. 5. 2022.).
8. Narodne novine: Zakon o institucijama za elektronički novac. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_10_117_3372.html (pristupljeno: 20. 6. 2022.).

9. Narodne novine: Zakon o kreditnoj uniji. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/488/Zakon-o-kreditnim-unijama> (pristupljeno: 10. 5. 2022.).
10. Narodne novine: Zakon o kreditnim institucijama. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama> (pristupljeno: 20. 6. 2022.).
11. Narodne novine: Zakon o bankama. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_07_84_1388.html (pristupljeno: 20. 6. 2022.).
12. Narodne novine: Odluka o upravljanju rizicima. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_01_1_22.html (pristupljeno: 29. 8. 2022.).
13. Olgić Draženović, b. (2012). *Uloga i utjecaj institucionalnih investitora na razvoj tržišta kapitala odabranih tranzicijskih zemalja i Republike Hrvatske*. Doktorska disertacija. Rijeka: Sveučilište u Rijeci. Ekonomski fakultet Rijeka. Dostupno na: <https://repository.efri.uniri.hr/islandora/object/efri%3A34/datastream/PDF/view> . (pristupljeno: 9. 5. 2022.).
14. Privredna banka Zagreb: Tko smo mi? Dostupno na: <https://www.pbz.hr/gradjani/Nas-svijet/Tko-smo-mi.html> (pristupljeno: 21. 6. 2022.).
15. Privredna banka Zagreb: Godišnji izvještaji za 2019., 2020. i 2021. godinu. Dostupno na: <https://www.pbz.hr/gradjani/financial-reports.html> (pristupljeno: 22. 6. 2022.).
16. Privredna banka Zagreb: Bonitetna izvješća za 2019., 2020. i 2021. godinu. Dostupno na: <https://www.pbz.hr/gradjani/financial-reports.html> (pristupljeno: 23. 6. 2022.).
17. Zagrebačka banka: <https://www.zaba.hr/home/o-nama> (pristupljeno: 15. 6. 2022.).
18. Zagrebačka banka: Godišnji izvještaji za 2019., 2020. i 2021. godinu. Dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji> (pristupljeno: 15. 6. 2022.).
19. Zagrebačka banka: Javna objava Grupe Zagrebačke banke na dan 31.12.2019. godine. Dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/bonitet-arhiva/2019> (pristupljeno: 15. 6. 2022.).
20. Zagrebačka banka: Javna objava grupe Zagrebačke banke na dan 31.12.2020. godine. Dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/bonitet-arhiva/2020> (pristupljeno: 15. 6. 2022.).

Popis tablica:

Tablica 1 Različite definicije rizika od strane organizacije.....	19
Tablica 2 Maksimalna izloženost kreditnom riziku.....	36
Tablica 3 Prikaz novčanih priljeva i odljeva za 2019., 2020. i 2021. godinu.....	39
Tablica 4 Maksimalna izloženost kreditnom riziku PBZ banke za 2021. godinu	44
Tablica 5 Kreditni rizik za 2019. i 2020. godinu	45
Tablica 6 Visokokvalitetna likvidna imovina i novčani odljevi PBZ banke 2019. – 2021. godinu	48
Tablica 7 Novčani priljevi PBZ banke 2019. – 2021. godine	48

Popis slika:

Slika 1 Tijek sredstava kroz financijski sustav	4
Slika 2 Struktura financijskog sustava.....	6
Slika 3 Uloga financijskih posrednika	8
Slika 4 Organizacijska struktura banke	33
Slika 5 Organizacijska shema Privredne banke Zagreb d.d.	42

Popis grafikona:

Grafikon 1 Izloženost kreditnom riziku 2019. – 2021. godine37